

**” - - mä pyysin Vilmaa auttamaan
ja sit me selvitettiin se riita.”**

Mitä lapset ja lastentarhanopettajat kertovat restoratiivisuuden toteuttamisesta
Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen yksikössä?

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Visamäki, sosiaalialan koulutus

syksy, 2018

Sanna Al-Janabi

Sosiaalialan koulutus
Visamäki

Tekijä	Sanna Al-Janabi	Vuosi 2018
Työn nimi	"- - mä pyysin Vilmaa auttamaan ja sit me selvitettiin se riita." Mitä lapset ja lastentarhanopettajat kertovat restoratiivisuuden toteuttamisesta Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen yksikössä?	
Työn ohjaaja	Saija Silvennoinen	

TIIVISTELMÄ

Sovittelu on varhaiskasvatuksessa MiniVerso-menetelmän avulla lasten kohtaamista riitojensa asiantuntijoina. Aito katumus, tilanteen tasoittaminen sekä leimautumisen ja syrjäytymisen ehkäisy kuuluvat sovittelun tavoitteisiin. Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten restoratiivisuus toteutuu Hämeenlinnan varhaiskasvatuksen yksikössä ja miten sitä tulisi kehittää. Varhaiskasvatusyksikössä koko henkilökunta on pyritty kouluttamaan restoratiivisuuteen ja MiniVerso-menetelmän käyttöön.

Opinnäytetyössä kuvataan restoratiivisuutta ja sovittelua, MiniVersoa, osallisuutta, eettisyyttä ja tunteita. Työn tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla lapsia sekä kyselylomakkeella lastentarhanopettajilta. Lapsia haastattelemalla selvitettiin, mitä lapset kertovat riitojen sopimisesta ja miten lasten kertomuksista tulevat esille MiniVerson toteutuneet toimintatavat ja tavoitteet. Lastentarhanopettajien vastauksista koottiin tietoa restoratiivisuuden ja MiniVerson käytötavoista sekä kehittämistarpeista.

Tutkimusmateriaalia tuli paljon. Aineiston analysoinnin jälkeen tuloksien teemoina esiintyivät anteeksipyyttäminen, leikki, riidat, osallisuus, kohtaaminen ja kiire. Lapset sovittelivat riitoja joskus keskenään tai aikuisen ja leikin avulla. Lastentarhanopettajien vastaukset toivat yllätyksenä esiin kiiheen menetelmän käytön esteenä tai hidastajana mutta myös osallisuuden ja kohtaamisen tärkeyden arjen tilanteissa.

Avainsanat Restoratiivinen oikeus, Sovittelu, Sosiaaliset taidot, Varhaiskasvatus, Osallisuus

Sivut 45 sivua, joista liitteitä 6 sivua

Degree programme in Social Services
Social pedagogical education

Author	Sanna Al-Janabi	Year 2018
Subject	"And then I asked Vilma to help and then we settled the dispute." What do children and early childhood teachers tell about restorativism in the Hämeenlinna Early Childhood Education Unit?	
Supervisor	Saija Silvennoinen	

ABSTRACT

The aim of this Bachelor's thesis was to find out how restorative is used in Hämeenlinna's early childhood education unit and how to develop it. The thesis describes in the theoretical basis restorative and mediation, MiniVerso, inclusion, ethics and emotions. In the early childhood education unit, the whole staff has been taught to use restorative and the MiniVerso mediation method. In the thesis, the study material was collected by interviewing children and a questionnaire from nursery teachers. Children were interviewed for settling disputes and what the children told about mediation. The answers from the questionnaire gave information of development and how teachers work with restorative way and how they use MiniVerso in their work with children.

Mediation in the day-care center is the meeting of children as experts in their disputes. The goals of mediation include respecting, smoothing out the situation, and preventing stigma and exclusion.

There was a lot of research material. The results include apology, play, disputes, involvement, encounter and rush. Children sometimes settle disputes with each other or with adults and play. The nursery teachers highlighted the urgency but also the importance of inclusion and encounter in everyday situations.

Keywords	Restorative Law, Mediation, Social Skills, Early Childhood Education, Participation
Pages	45 pages including appendices 6 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	RESTORATIIVISUUS VARHAISKASVATUKSESSA.....	2
2.1	Varhaiskasvatustilanne.....	2
2.2	Restoratiivisuus eheyttää ja opettaa vastuunottoa.....	2
2.3	Sovittelutoiminnan prosessi.....	4
2.4	MiniVerso sovittelun työmenetelmänä ja arjen apuna.....	5
3	OSALLISUUS – LAPSEN ÄÄNEN KUULEMINEN JA MUKANA OLEMINEN.....	7
3.1	Osallisuus.....	7
3.2	Eettinen kasvatus.....	9
3.3	Ammattilainen tunteiden sanoittajana lapsille.....	9
3.4	Lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen.....	11
4	LYHYT KATSAUS AIKAISEMPAAN TUTKIMUKSEEN.....	14
4.1	Sovitteluun sitoutuminen.....	14
4.2	Sovittelusta tehdyt opinnäytetyöt varhaiskasvatuksessa.....	14
4.3	Eurooppalainen tutkimus restoratiivisuudesta.....	15
5	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET.....	17
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	18
6.1	Kvalitatiivinen tutkimus.....	18
6.2	Aineiston keruun menetelmät.....	18
6.2.1	Teemahaastattelu.....	19
6.2.2	Kyselylomake.....	21
6.3	Aineiston analysointi teemoittelulla.....	22
7	RESTORATIIVISUUDEN TOTEUTUMINEN.....	24
7.1	Riidat ja niiden käsittely lasten kertomuksissa.....	25
7.2	Riidat ja niiden käsittely lastentarhanopettajien vastauksissa.....	26
7.3	Restoratiivisuuden kehittäminen.....	28
8	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	31
8.1	Anteeksi pyytäminen on hieno taito muttei vielä sovittelua.....	31
8.2	Restoratiivisuus yhdistyi osallisuuteen.....	32
8.3	Sovitteluun sitoutuminen.....	33
8.4	Pohdinta.....	35
	LÄHTEET.....	37

Liitteet

- Liite 1 Kyselylomake lastentarhanopettajille
- Liite 2 Haastattelulomake lapsille, 1. haastatteluryhmä
- Liite 3 Haastattelulomake lapsille, 2. haastatteluryhmä
- Liite 4 Huoltajan suostumislomake lapsen haastattelulle

Taulukko 1 Haastattelun ja kyselylomakkeen teemat.

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä keskeisintä on ollut tutkia restoratiivisuuden toteutumista Hämeenlinnalaisessa varhaiskasvatuksen yksikössä ja työn tilaajana toimi Hämeenlinnan kaupunki. Restoratiivisuus on tutkimukseen osallistuvassa yksikössä toimintaa ohjaava arvo. Laadullisen tutkimuksen keinoin haastateltiin lapsia ja lastentarhanopettajia, analysoitiin ja tuotiin esiin tutkimustulokset. Lisäksi on perehdytty varhaiskasvatusta ohjaaviin lakeihin, restoratiivisuuteen, sovitteluun ja sen tavoitteisiin, osallisuuteen ja eettisyyteen. Tavoitteena oli selvittää, miten restoratiivisuus toteutuu kasvatusyössä. Alkukäsityksenä oli, että restoratiivisuus toteutuu niissä ryhmissä, joissa aikuiset refleктоivat ja keskustelevat yhdessä.

Uusi varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edellyttävät varhaiskasvatukselta vahvaa lapsen osallisuutta. Tutkimuksen kohteeksi valittiin lapset osallisuuden lisäämiseksi ja tutkittaessa lasten näkökulmasta restoratiivisuutta, avataan teoria osuudessa myös eettisyyttä. Eettisyyden avulla avataan lasten riitoihin kiinteästi liittyvät asiat, kuten tunteet, ajattelu ja tarpeet. Osallisuus on koko opinnäytetyön läpi kulkeva punainen lanka, joka sitoo yhteen varhaiskasvatuksen ammattilaiset ja lapset, lapsuuden parhaat osaajat.

Uusi varhaiskasvatuslaki ja varhaiskasvatuksen perusteet vaativat varhaiskasvatustoiminnalta yhteistyötaitojen, hyvinvoinnin, turvallisen ja kestävä kasvun luomista. Tutkimuskysymykseen, miten restoratiivisuus toteutuu Hämeenlinnan varhaiskasvatusyksikössä, päätimme tilaajan kanssa etsiä vastausta haastatteleamalla lapsia. Näin ollen lasten osallisuus nousi esille heitä koskevassa asiassa. Henkilökunta on koulutautunut restoratiivisuudessa ja MiniVerso-menetelmän käytössä. Heille laadittiin kehittämistä koskeva kyselylomake.

Restoratiivisuuteen liittyvät kiinteästi lasten sosiaaliset taidot, itsetunnon vahvistaminen, vuorovaikutus ja osallisuus. Nämä tulevat esiin varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatussuunnitelmassa ja nämä kaikki yhdessä perustelevat restoratiivisuuden käyttöä varhaiskasvatuksessa. Restoratiivisuus on yksi menetelmä toteuttaa osallisuutta ja muita lainsäädännön varhaiskasvatukselle laatimia vaatimuksia. Restoratiivisuuden menetelmänä varhaiskasvatuksessa on käytössä MiniVerso, joka toteuttaa restoratiivisuuden arvopohjaa ja on varhaiskasvatukselle luotu sovittelun menetelmä.

Sovittelu on noussut suomalaisessa yhteiskunnassa kansakunnan sosiaalisen pääoman tavoitteeksi ja yleistynyt useilla yhteiskunnan osa-alueilla. Suomalainen kriisinhallinta, kansainvälisten konfliktien ratkaisutaidot ja sovitteluosaaminen on ollut maailmanlaajuisesti tunnettua. Sovittelutaidot on todettu keskeisiksi elämässä tarvittaviksi taidoiksi. (Gellin, 2011, s. 68–69.)

2 RESTORATIIVISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen kasvua ja kehitystä sekä oppimista yhteistyössä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta. Varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä ja mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun. (OPH, 2016, s. 9–14.) Lainsäädännöllä luodaan yleiset puitteet, joissa lapset ja nuoret voivat toimia ja vaikuttaa ympäristöönsä (Gretschel, A. & Kiilakoski, T., 2007, s. 10). Varhaiskasvatusikäisiä lapsia ja henkilökuntaa ohjaa Varhaiskasvatuslaki.

2.1 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslain 2 a § vaatii kehittävää, oppimista edistävää, terveellistä ja turvallista varhaiskasvatusympäristöä sekä lasta kunnioittavaa toimintatapaa. Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Varhaiskasvatuksen tulee edistää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista ryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen.

Laki määrää varhaiskasvatuksen toteutumisen keskeisistä tavoitteista, sisällöstä ja velvoitteista. Perusteet on varhaiskasvatuslain perusteella Opetushallituksen (OPH) antama valtakunnallinen asiakirja varhaiskasvatuksen toteutuksesta. Tavoitteissa kehoitetaan avoimeen, arvostavaan ja tasavertaiseen kohtaamiseen ja luomaan luottamuksellinen suhde lapseen ja hänen perheeseen. (OPH, 2016, s. 8,19.)

2.2 Restoratiivisuus eheyttää ja opettaa vastuunottoa

Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen on saatava lain turvaamaa kannustavaa ja kehittävää kasvatusta ja opetusta. Lapset oppivat aikuisilta toisten huomioon ottamista ja yhteisössä toimimisen taitoja. Lapsen oppivat ryhmässä sosiaalisia taitoja, eettisiä arvoja ja kuinka itseä ja muita tulee kohdella. Restoratiivisuus arvopohjana sopii varhaiskasvatukseen, koska siinä huomioidaan sekä väärintekijä että uhriksi joutunut. Lapset ovat vielä psyykkisesti ja fyysisesti sekä kognitiivisesti kehittymässä ja tämä arvopohja kunnioittaa lapsen kasvua ja kehitystä.

Restoratiivinen oikeus on korjaavaa oikeutta, jossa pyritään korjaamaan vahingot, joita rikoksesta on aiheutunut sekä uhrille, yhteiskunnalle että rikoksentehtäjälle. Restoratiivinen oikeus on pohjana Suomessa sovittelulle.

(Finto, n.d.) Restoratiivisuuden käsite ei ole yksiselitteinen, mutta käsitteen määrittelyn peruslähtökohtana ovat kohtaaminen, kuunteleminen, ihmisten välisten suhteiden eheyttäminen ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen. Vuorovaikutus ja dialogi auttavat yhteisten ratkaisujen löytämiseen ja näin johtavat voimaantumiseen, oppimiseen ja vastuunottoon sekä rauhaan yksilöiden välillä ja yhteisöjen sisällä. (Vertaissovittelu, n.d.)

Maija Gellinin (2011, s. 67) mukaan restoratiivisuudessa on kysymys kohtaamisesta, rikkoutuneen ihmissuhteen korjaamisesta ja sopimuksista, jotka ohjaavat tulevaisuudessa käyttäytymistä niin, etteivät ihmissuhteet pääse rikkoutumaan samalla tavoin. Tiivistetysti edellä oleva voidaan käsitellä kunnioituksena ja vastuunottona. Restoratiivisuus ei siten ole rangaistuksia eikä ulkopuolisen sanelemaa toimintaa, vaan kahden osapuolen kohtaamista, jossa ihmissuhteet pyritään korjaamaan.

Restoratiivisuuden käsite konfliktien yhteydessä määritellään, niin että konflikteja lähestytään restoratiivisin menetelmin. Tällä tavalla lähestyttäessä rankaisun sijasta pyritään kohtaamiseen, jossa yhteistyössä korjataan ja palautetaan ihmissuhteet ennalleen ja luodaan ratkaisuja, jotka tulevaisuudessa estävät mielipahan syntymisen uudelleen. Yksi restoratiivisuuden keskeinen menetelmä on sovittelu. Konfliktin käsitteen Gellin määrittelee väärinymmärryksenä, väärintulkintana, riitana, erimielisyytenä, kiusaamisena, väkivaltaisena tekona tai mielipahaa aiheuttaneena tilanteena. Nämä edellä mainitut konfliktitilanteet aiheuttavat ihmissuhteiden rikkoutumista, joita voidaan korjata restoratiivisin menetelmin. Sovittelu on lasten ja nuorten kannalta joustava, nopea ja osallisuuteen ja vastuullisuuteen kannustava menettely. (Gellin, 2011, s. 67–69.)

Edellä mainituista konfliktin muodoista varhaiskasvatuksen konfliktitilanteista opinnäytetyössä käytetään nimitystä ristiriita tai riita. Jotta sanaston käsittää sekä lapset että aikuiset tilanteista, joissa käytetään sovittelua. Varhaiskasvatuksen perusteissa käytetään nimitystä ristiriitatilanne.

Restoratiivisuuden avulla lain varhaiskasvatukselle määrittämät velvoitteet voidaan toteuttaa. Suomen perustuslain 6 § määrää, että lapsia tulee kohdella tasavertaisesti ja heidän tulee saada vaikuttaa heitä koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Ihmiset joutuvat päivittäin tilanteisiin, joissa heidän on selvittävä omia taitojaan hyödyntäen, kanssaihmiin ja yhteistyöhön tukeutuen. Tarvitsemme elämässä taitoja selvittää näistä päivittäisistä tilanteista kunnioittaen kanssaihmiä. Restoratiivinen arvopohja voi muuttaa kasvuympäristön ilmapiiriä ja sovittelu menetelmillä lapset ja nuoret oppivat sosiaalisia taitoja, joita me kaikki elämässä tarvitsemme. (Gellin, 2011, s. 9–17.)

Rankaisukeskeinen oikeus on restoratiivisuuden vastakohta. Rangaistuksien sijaan päämäärinä voidaan pitää osapuolten tarpeet, tulevaisuudessa selviytymisen turvaaminen, rikoksen uhrille aiheutuneiden vahinkojen korvaaminen, lähiyhteisön ja ympäristön turvallisuuden edistäminen. Erilaisia

restoratiivisuuden ulottuvuuksia ovat myös ihmiskuva, uhrinasema, tekijän asema, korjaava ote, ennallistaminen, vastuun lisääminen, yhteisöllisyys ja oikeudenmukaisuus. Restoratiivisuudessa kunnioitetaan osapuolia ja uskotaan, että myös tekijällä on inhimillisiä tarpeita eikä häntä nähdä vain rikokseen syyllistyneenä. Oikeudenmukaisuuteen vaikuttaa asian käsittely, ei vain ratkaisu. Rankaisukulttuurin vastapainona restoratiivisuus korjaa ja eheyttää, ehkäisee syrjäytymistä, valikointia ja luokittelua. (Isotalo & Nupponen, 2008, s. 23–24.)

Restoratiivinen ote kannustaa sovittelemaan ja eheyttämään jo varhain syntyviä ihmissuhteita, minkä avulla vähennetään jatkuvien riitojen määrää, johon kasvattajilla kuluu paljon aikaa. Tutkimuksen kohteena olevassa varhaiskasvatyüksikössä restoratiivisuus on valittu toiminnan kantavaksi arvoksi ja koulutetut kasvattajat opettavat lapsia ristiriitojen sopimisessa. Pienten lasten kanssa ristiriitoja ratkoo aina aikuinen. Koulumaailmassa toimivassa Versossa vertaissovittelijat voivat ratkoa ristiriitoja.

2.3 Sovittelutoiminnan prosessi

Sovittelu on vaihtoehtoista konfliktien ratkaisua, jota voidaan soveltaa toimiessa lapsien ja nuorien kanssa. Sen asianosaiset etsivät ja löytävät itse ratkaisun tilanteeseen dialogin, oppimisen ja toisen ihmisen näkökulman ymmärtämisen avulla, unohtamatta tekojen, tunteiden ja ratkaisujen käsittelyä. Sovittelussa arvopohjana toimii restoratiivisuus.

Suomen sovittelufoorumi ry. (SFF) on Suomessa vuonna 2003 perustettu sovittelutyötä eri yhteiskunta-alueilla tukeva järjestö, joka kouluttaa ja ohjaa sovittelua niin rikos ja riita-asioissa, perhesovittelussa, työpaikka-, koulu- ja päiväkotisovittelussa (Gellin, 2011, s. 68–69). Suomen kouluissa on jo suurimmassa osassa käytössä Verso toiminta, joka on sovittelutoimintaa kouluissa. Varhaiskasvatuksesta alkanut sovittelutaitojen osaaminen luo pohjaa koulumaailmassa ja elämässä tarvittaville sosiaalisille taidoille. SFF työstää, kouluttaa ja ylläpitää sovittelua laaja-alaisesti. (SFF ry henkilökunnan opas, n.d. s. 2.)

Toiminnan perusajatuksena on, että ihmisellä on oikeus omiin ongelmiinsa ja vastuu niiden seurauksista. Lasten osallistaminen mukaan riidanratkaisuun on katsottu lisäävän luottamusta yhteisöön, lisännyt ratkaisujen hyväksyttävyyttä ja läpinäkyvyyttä. Osallistaminen lisää riidanratkaisun kasvatuksellista ja opetuksellista otetta. Sovittelua on pidetty tehokkaampana kuin muita rangaistuksia, koska se vastuuttaa lasta toimimaan tavalla tai toisella asian eteen. (Isotalo & Nupponen, 2008, s. 22–23.)

Toiminnassa keskiössä ovat asianosaiset, toisen kunnioitus, aktiivisuus ja kohtaamisen rauhanomaisuus. Sovittelussa on aina ulkopuolinen sovittelija, joka antaa mahdollisuuden osallistujille korjata vahinko. Tärkeää on, että päästään ennallistamaan tilanne, eli palauttamaan se kokonaisvaltaisesti ja tilanteesta aiheutuneet tunteet käsitellään vahinkojen lisäksi. Näin

myös tunne tasolla päästään korjaamaan tilannetta. Toiminnan eettisenä ja kasvatuksellisena tavoitteena on, että osapuolet voivat kohdata toisensa sovittelun jälkeen ilman pelkoa, kaunaa tai häpeää. Sovittelutilanne on onnistunut, jos lapsi voi taas tuntea kuuluvansa joukkoon ja palata yhteisöön. Näin ehkäistään syrjäytymistä jo varhaisessa iässä. Pelkän anteeksipyyntöä katsotaan välillä olevan muodollinen ja ennenaikainen eikä aina anna aikaa kohdata tunteita ja sopia asioita. (Isotalo & Nupponen, 2008, s. 24) Anteeksipyyntämisen ja saamisen opettelu on eettisesti merkittävää, kuitenkin niin, ettei tapahtuma ole mekaaninen suoritus, jolloin itse tarkoitus unohtuu ja johtaa seuraavaan rikkeeseen (Hujala & Turja, 2016, s. 171).

Toimintaa ohjaavat seuraavat periaatteet: puolueettomuus, ratkaisukeskeisyys, rangaistuksettomuus, vaitiolo ja vapaaehtoisuus. Sovittelun prosessi alkaa pelisääntöjen kertaamisella ja jatkuu osapuolten tarinoilla tapahtuneesta, ratkaisujen etsimisellä ja sopimisella sekä päättyy sopimuksen seurantaan. On tärkeää antaa lapsille mahdollisuus riitojen ratkaisun opetteluun, vaikka varhaiskasvatuksen ammattilainen voisikin tilanteen nopeasti ratkaista. (SFF ry henkilökunnan opas, n.d. s. 5–7.) On tärkeää oppia ratkaisemaan tilanteita itse. Se on eri asia kuin yksin. Aikuisen ei tarvitse puuttua jokaiseen lasten väliseen riitaan ja sanoa mikä on oikein, vaan sosiaalisia taitoja opetetaan aikuisen valvonnassa. Lapset otetaan mukaan riitojen ratkaisuun ja aikuisen tehtävä on olla läsnä. Lapsen käytöstä voidaan muuttaa aggressiivisesta mallista pois, kysymällä miksi hän toimi aggressiivisesti ja mitä tapahtumasta seurasi. Lapsen ajattelun ja sen mukana käytöksen voi odottaa muuttuvan. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 168.)

Sovittelutoiminta edellyttää tiimeissä ja koko yhteisöä koskevissa kokouksissa reflektointia säännöllisesti. Kun siihen sitoutuu koko henkilökunta, pidetään kiinni yhteisesti sovitusta pelisäännöistä ja parhaimmillaan sovittelu tukee henkilökunnan jaksamista ja vähentää uupumista. Sovittelutoiminta on toimintakulttuuria. Sen haasteena on aidon osallisuuden ja välittämisen kulttuuri, joka vaatii luottamista ja sitoutumista. Henkilökunnan tulisikin jakaa yhdessä onnistumisen kokemukset ja mahdolliset haasteet. (SFF ry henkilökunnan opas, n.d. s. 8–9.)

2.4 MiniVerso sovittelun työmenetelmänä ja arjen apuna

Sovittelutoiminta helpottaa lasten turvallista kasvua ja osallisuutta. Varhaiskasvatuksen työkaluksi kehitetty MiniVerso auttaa kasvattajia pitkällä tähtäimellä lasten ristiriitojen ratkomista ja jatkuvaa tarvetta aikuisen väliintuloon riitatilanteissa, koska lapset oppivat menetelmän kasvattajilta. Varhaiskasvattaja, joka hyödyntää sovittellevaa työotetta saa lapset oppimaan empatiataitoja ja ratkomaan riitoja.

MiniVerso, jota noudatetaan tutkimuksen varhaiskasvatussyksikössä, on lähtöisin koulumaailmassa toimivasta Verso toiminnasta. Verso ja siitä pienemmille lapsille kehitetty MiniVerso ovat työkaluja riitojen ratkaisuun ja sovittelutoimintaan.

MiniVersossa on selkeä toimintamalli, jonka avulla koulutettu henkilökunta auttaa lapsia löytämään ratkaisuja riitoihinsa. Tavoitteena on luoda edellytykset osallistavalle, kuuntelevalle ja koko yhteisön hyvinvointia tukevalle toiminnalle. MiniVerso käynnistyi 2011 koulusovittelun, Verso, pohjalta. Sovittelu sopii menetelmänä varhaiskasvatukseen sen pedagogisen perustansa takia. Lapset oppivat sovitellessaan ristiriitoja. Sovittelun perusajatuksena on edellä mainitun lisäksi demokraattinen ja pragmaattinen perusta. Lapset omistavat riitansa ja heillä on oikeus olla osallisena ratkaisuja sopiessa. Koska riita on lasten välinen, on heillä myös enemmän asiantuntemusta tämän selvittelyyn. Tämä lisää lasten osallisuutta. (SFF ry henkilökunnan opas, n.d. s. 2–3.)

Osapuolia kohdellaan tilanteessa kunnioittavasti oman riitansa asiantuntijoina ja tapahtunut teko palautetaan asianosaisille siten, että he voivat toimia tilanteessa ratkaisijoina. Jo varhain opittu sovittelun taito vähentää häiriökäyttäytymistä ja mallintaa myönteistä sosiaalista konfliktinhallintaa myös myöhemmässä elämässä. (Vertaissovittelu, n.d.)

MiniVerson avulla varhaiskasvatuksessa pystytään parantamaan yhteisön turvallisuutta, työrauhaa ja ilmapiiriä, vähentämään syrjäytymistä ja lisäämään yhteenkuuluvuuden tunnetta, koska lapsi voi sovittelun kautta palata yhteisön jäseneksi ilman häpeää ja leimautumista. Osallisuuden lisäksi toimintamallin avulla kohotetaan itsetuntoa. MiniVersossa kuten sovitte- lussa yleensä on tärkeää kuulluksi tuleminen. (SFF ry henkilökunnan opas, n.d. s. 6.) MiniVerson avulla pystytään vastaamaan työrauhan ylläpitoon kasvavissa lapsiryhmissä ja lapsen osallisuuteen.

MiniVerso materiaaliin kuuluvat kuvakortit, joissa kuvataan lasten riitatilanteita. Korteissa on kuvattu lelun toiselta repimistä, leikin rikkomista tai siitä ulkopuolelle jättämistä, lyömistä, puremista ja tönimistä. Kaulalle roikkumaan tulevassa kaulanauhassa on valmiina kuvakortit tilanteen ratkaisemiseksi MiniVerson toimintamallin mukaan. Kuvissa on kuvattuna pelisääntöjen kertaaminen, tapahtuman tarina, ratkaisut, sovinto ja seuranta. Huoneen seinälle on julisteita ja valmiita materiaaleja on paljon saatavissa SSF:lta. Riitojen päätteeksi lapset voivat aikuisen kanssa laittaa seinällä olevan madon kylkeen laastarin ja tähän voi palata myöhemmin ja keskustella sovintoon johtaneesta ratkaisusta ja lupauksesta. Arjessa tämän käyttäminen voi olla vaativaa varhaiskasvatuksen vauhdikkaassa ympäristössä mutta toistuvissa tilanteissa tämä auttaa lasta muistamaan.

3 OSALLISUUS – LAPSEN ÄÄNEN KUULEMINEN JA MUKANA OLEMINEN

Opinnäytetyön tilaaja valitsi aikoinaan restoratiivisuuden toiminnan perusarvoksi ohjatessaan uutta ja vanhaa henkilökuntaa samaan taloon ja uuteen toimintaan. Uuden varhaiskasvatussuunnitelman ja sen perusteiden pohjalta restoratiivisuus on sopiva valinta, koska siinä nousevat esiin lain vaatimukset varhaiskasvatukselle. Sovitteleva työote opettaa lapsille sosiaalisia vuorovaikutustaitoja, jotka ovat tärkeitä yhteistyössä muiden ihmisten kanssa. Vuorovaikutus ja osallisuus karttuvat ja näitä taitoja opitaan sovittelun avulla. Nämä taidot opitaan siinä, kun sovitaan ristiriitoja, kerrotaan tapahtumasta, kuunnellaan toista, keksitään ratkaisu ja pidetään siitä kiinni. Vuorovaikutus ja osallisuus taitoina kuuluvat kiinteänä osana restoratiivisuuteen ja lain varhaiskasvatukselle asettamiin vaatimuksiin.

3.1 Osallisuus

Osallisuus on nähdyksi ja kuulluksi tulemistä. Osallisuuden lähtökohtina toimivat eettiset arvot. Se että toiminta on avointa, rehellistä ja vastuullista. Lapsen osallisuus on merkityksellistä ja vapaaehtoista. Osallisuus asettaa vaatimuksia myös ympäristölle, jonka tulee olla lapsiystävällinen ja tarjota lapselle mahdollisuuksia osallistua. Osallisuus on osallistumista tasa-arvoisesti osaavien ja luotettavien aikuisten kanssa, jotka seuraavat ja arvioivat lapsen toimintaa. (Kauppinen, Sommers-Piironen, Vainio, Mäkelä, Vilmilä & Kataja, 2013, s. 4–9.) Osallisuus nähdään sosiaalisen syrjäytymisen ja osattomaksi jäämisen ehkäisynä ja yhteisön pyrkimyksiin ottaa kaikki jäsenensä tasavertaisesti osaksi yhteisöä. Osallistuminen voi olla alku syvemmälle osallisuudelle. Osallisuudella tarkoitetaan sitä, että ihmiset voivat tulla kuulluiksi ja vaikuttaa heitä koskeviin asioihin osallistumalla yhteisössään asioiden suunnitteluun ja päätöksentekoon sekä ottamalla vastuuta asioiden toteutuksesta. Toiminnassa osallisena oleminen vaikuttaa toimintaan sitoutumiseen. (Hujala & Turja, 2016, s. 47.)

Lapsen ääni –tarina minulta -kirja (Kauppinen ym., 2013, s. 9–12.) nostaa lapsen osallisuuden tärkeimmäksi asiaksi lapsen elämässä ja lähiyhteisössä. Lapsi tulee osallisuudessa näkyväksi ja kuulluksi. Lasten osallisuus haastaa aikuiset kohtaamaan lapsen maailman sellaisena kuin lapset sen näkevät. Jotta lapsen osallisuus mahdollistuisi hyvin, on lasten tietoja, taitoja ja kykyjä hyödynnettävä kaikin tavoin toiminnassa ja työskentelyssä. Käytäntöjen tulisi olla joustavia, jotta erilaisten lapsiryhmien tarpeet, odotukset ja olosuhteet voidaan kohdata.

Osallisuus on lasten olemista osallisia kykyjensä ja kiinnostuksen mukaisilla tavoilla, tasoilla ja tahdilla. Osallistavilla menetelmillä vahvistetaan lapsen itseluottamusta ja osallistumista omassa arjessaan, johon hänellä on mahdollisuus vaikuttaa. Osallisuus eroaa osallistumisesta niin, että lapsi voi olla osallisena, vaikka ei aina osallistuisikaan. Lapsen oikeuksien yleissopimus

määrää, että lapsella on oikeus ilmaista mielipiteensä kaikissa itseään koskevissa asioissa ja se on otettava hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Yleissopimus velvoittaa kohtelemaan lakia rikkonutta lasta tavalla, joka kunnioittaa hänen ihmisarvoaan ja edistää hänen kunnioitustaan muiden oikeuksia kohtaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan. (Kauppinen, ym., 2013, s. 8, 86–87.)

Gretschel ja Kiilakoski määrittelee osallisuuden teoksessaan Lasten ja nuorten kunta (2007, s. 11–13) kokemuksena tuottaa halua vaikuttaa ympäristöönsä ja olla osa sitä. Siten yksi sen vastakohta on välinpitämättömyys. Osallisuus on tunnetta tulla huomioiduksi. Pelkkä tunne ei kuitenkaan riitä, vaan osallisuus edellyttää yhteisöä, jossa osallisuus on mahdollista. Käytännössä tämä tarkoittaa, että on oltava käytössä erilaisia menetelmiä, joiden avulla lapsen on mahdollista tulla tunnustetuksi omana itsenään, arvokkaana osana ympärillä olevaa yhteisöä, joka voi olla esimerkiksi perhe tai pienryhmä.

Tämä edellä mainittu osallisuuden määritelmä (Gretschel & Kiilakoski, 2007, s. 11–13) soveltuu hyvin opinnäytetyöhön ja perustelee MiniVersomenetelmän käyttöä varhaiskasvatuksen riitatilanteiden sovittelussa. Sovittelu antaa mahdollisuuden osapuolille tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään ja olla mukana ratkaisemassa tilannetta. On tosin toinen asia, onko ympärillä oleva tilanne aidosti osallisuutta tukeva.

Osallisuuden tunne vahvistaa lapsen itseluottamusta ja yhteisössä tarvittavat taidot kehittyvät. Lasten näkemysten kuuleminen ja aloitteellisuuden vahvistaminen auttavat aikuisia näkemään lapset osaavina toimijoina. Muutos nähdä lapset toimijoina ja heidän osallisuuden tukemisen ja ymmärtämisen, tulisi lähteä aikuisista ja heidän asenteestaan. Toiminnan muuttaminen edellyttää aina muutoksia kasvattajien pedagogisen toiminnan syvärakenteissa: kasvattajien tulee pyrkiä ymmärtämään oman toimintansa taustalla vaikuttavia uskomuksia ja perusteita sekä arvioida niitä uuden teoreettisen kasvatustiedon valossa. (Hujala & Turja, 2016, s. 53–54.) Myös Gretschel ja Kiilakoski (2007, s. 17, 23) kuvaavat ettei osallisuus tapahdu vain pedagogisten niksiä avulla vaan vaatii aikuisilta toiminnan muuttamista, selkeää tavoitteellisuutta ja aitoa osallistavuutta. Lapsien kanssa toimiminen vaatii aikuisilta aikaa ja pysähtymistä sekä kykyä ymmärtää lapsen huolia.

Yhteisön on oltava sellainen, että lapsi pystyy olemaan vapaasti ja tuomaan omat näkemyksensä esiin sekä ilmaista mielipiteitään ilman pelkoa. Turvallisuus tulee esiin myös sovittelun määritelmässä. Turvallisuutta lisätään sovittelun avulla ja turvallisessa ilmapiirissä osallisuus lisääntyy. Vastuu kulkee käsikädessä oikeuksien kanssa. Osallinen ihminen kantaa toimistaan vastuuta ja huolta ryhmän ja yhteisön toiminnasta. Tämä määritelmä osallisuudesta tukee teoria pohjalta opinnäytetyötä. (Gretschel, A. & Kiilakoski, T., 2007, s. 13–15.)

3.2 Eettinen kasvatus

Lapsen kehityksessä opinnäytetyössä rajataan ulkopuolelle eettisen kasvun osalta fyysiseen ja motoriikkaan liittyvät teoriat keskittyen emotionaaliseen kehitykseen ja eettiseen kasvatukseen. Lapselle on tärkeää tietää, että kaikki tunteet ovat sallittuja ja kasvattajan tehtävä on ohjata lasta näyttämään tunteensa hyväksyttävästi. Tunteet ovat mukana vahvasti riitatilanteissa ja niiden hallintaa sekä ilmentämistä tuetaan varhaiskasvatuksessa.

Eettinen kasvatus perustuu filosofiatieteen osa-alueeseen nimeltään etiikka ja käsittelee oikean ja väärän, hyvän ja pahan erottamista. Eettisen kasvatuksen ympärille kytkeytyvät myös yhteisön arvojen ja normien mukaan luodut säännöt. Sääntöjen rikkomisesta aiheutuu ojennuksia ja rangaistuksia. (Hujala & Turja, 2016, s. 164.) Se että lasta rankaistaan tai laiminlyödään, ei opeta lasta ratkaisemaan ongelmia. Ilman aikuisenkin kasvatustakin lapsi oppii selviytymään, mutta ei välttämättä opi niitä taitoja, joita aikuiset odottavat ja jotka yhteiskunta hyväksyy, vaan voimaan astuu mieluummin viidakon laki (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 166).

Tutustumalla eettisiin periaatteisiin ja niiden vaikutukseen, pystytään luomaan pohjaa moraaliselle ajattelulle, arvotietoisuudelle ja tunne-elämän rakentumiselle. Jos kasvatus ei tarjoa näiden sanoittamista ja käsitteellistä pohjaa, kehitys jää vaille tärkeää tukea. Kun tapahtunut kielteinen kokemus puretaan myös tunnetasolla, annetaan tapahtuneelle mielekkäämpi tarkoitus. (Puolimatka 2011, s. 315–317.)

Eettisessä kasvatuksessa kasvattajalta vaaditaan erityistä huomiota häpeän ja syyllisyyden tunteen havaitsemiseen. Huononmuuden kokemisessa häpeä ja syyllisyys kietoutuvat usein yhteen. (Hujala & Turja, 2016, s. 171.)

3.3 Ammatillainen tunteiden sanoittajana lapsille

Riidan sovittelussa lapset saavat tilaisuuden kertoa tapahtuneesta ja siitä tulee oppimiskokemus, jossa myös tunteille on sijansa. Lapsen osallisuutta tuetaan opettamalla ja sanoittamalla lapselle myös tunteita.

Kasvatuksessa tulisi nimetä tunteita ja auttaa lasta tunnistamaan niitä. Lasten vihan ja kiukunpurkaukset aiheuttavat monesti riitoja. Joillekin lapsille sopii tilanteen rauhoittaminen ja lopettaminen sanoin, osalle lapsista sanallinen selittäminen ei muuta tilannetta ja he joutuvat yhä uudelleen ja uudelleen riitatilanteisiin. Lapset, jotka usein lyövät ja tönivät, eivät välttämättä saa sanallisesta selityksestä mitään irti ja heillä saattaa olla kielellisiä vaikeuksia tai muita ongelmia. Näille lapsille tilanteen konkretisoiminen muilla keinoilla saattaa auttaa. Muita keinoja voisi olla nukketeatteri tai

tilanteen havainnollistamista esimerkiksi kuvien avulla. Ristiriidan ilmaiseminen ja sen läpikäyminen sekä ratkaisu havainnollistavat tilannetta. (Hujala & Turja, 2016, s. 171.)

Tunneälykkyyteen kannattaa kasvatuksessa panostaa, koska se auttaa säätelemään käyttäytymistä ja ylläpitämään ihmissuhteita. Ei riitä, että lapsi oppii luottamaan toisiin vaan lapsen tulisi olla myös itse luottamuksen arvoinen. Tunteiden käsittelyn oppiminen auttaa sosiaalisissa tilanteissa ja muiden ymmärtämisessä sekä vuorovaikutussuhteissa. Kyky tunnistaa omat ja toisen tunteensa, ymmärtää niiden merkitys ja säädellä niitä auttaa selviämään kielteisistä kokemuksista. (Puolimatka, 2011, s. 315–317.)

Kehityksellisesti ja kasvatuksellisesti onnistunut riitatilanteiden ratkaiseminen edellyttää, että kasvattaja on aidosti kiinnostunut lapsista ja tuntee heidät ja heidän perheensä. Varhaiskasvatuksessa on erilaisia perheitä ja lasten sosiaaliset ja kommunikaatiotaidot ovat erilaisia ja muuttuvat koko ajan lapsen kasvaessa. Kasvattajan on kyettävä ottamaan huomioon nämä erilaisuudet. (Helenius, Karila, Munter, Mäntynen, Siren-Tiusanen & Söderström, 2001, s. 128.)

Varhaiskasvatusyksikköön tuleva lapsi tuo mukanaan kokemuksensa, huolensa, muistonsa ja pelkonsa. Monenlaiset elämäntapahtumat tulevat varhaiskasvatuksen arkeen ja useammat lapset puhuvat kodin ja ympäristönsä asioita päivähoitopaikassaan. Työntekijältä vaaditaan lapsien kyllin hyvää tuntemista voidakseen poimia oleelliset asiat lapsen olemuksesta jokaisena päivänä. Lapsen kyvyt käsitellä asioita ovat rajallisia ja niihin tarvitaan aikuisen apua. Lapsen mielessä saattaa olla ikävät asiat ja paha olo seurata mukana, jolloin mahdolliset väsymyksen, surun, vihan ja pahan tuulen ilmaisut purkautuvat eri tavoin. Kiukuttelu, tottelemattomuus, toisten lasten kiusaaminen ja huomionhakuisuus ovat joitakin lapsen tapoja saada viestinsä sanotuksi. Riippuu paljon työntekijästä ja hänen työkaluistaan, kuinka lapsi ymmärretään ja kuullaan. Lapsien vaikeudet osataan parhaimmillaan kääntää ammattikasvattajien ja vanhempien yhteistyöllä vahvuudeksi, kun lapsen tunteet ja teot puetaan sanoiksi ja niitä pohditaan ja työstetään toiminnan kautta, ja näin tunnetilasta päästään eteenpäin. (Oulasmaa & Riihonen, 2013, s. 21–23.)

Kasvattajan avulla lapsi oppii ymmärtämään mikä on kiellettyä ja mikä sallittua ja hän opettelee ymmärtämään miltä hänestä tuntuu. Lapsi oppii kertomaan asioista ja puheeseen ilmestyy sanoja kuin ”kivaa” tai ”paha mieli”. Ympäriällä olevat ihmiset toimivat harjoitteluna tunteiden käsitteilylle, koska he reagoivat lapsen käyttäytymiseen omalla käytöksellään. Kun lapsi tulee pahan mielen kanssa kasvattajan luokse, aikuinen ilmeillään ja sanoillaan osoittaa lapselle tunnistavansa tämän pahan olon ja antaa tunteelle sanat ”paha mieli, surullinen”. Näin ikävältäkin tuntuvat tunteet alkavat tuntua normaaleilta, sillä aikuinen voi osoittaa, että hänellä on sa-

moja tunteita. Lapsen omat tunteet voivat olla niin pinnalla, että riitatilanteissa hänen omat tunteet menevät muiden edelle ja hän vaatii itselleen huomiota tavalla tai toisella. (Peltonen & Kullberg-Piilola, 2000, s. 19–21.)

3.4 Lapsen sosiaalisten taitojen tukeminen

Tahallinen leikinrikkoja on usein lapsi, jonka sosiaaliset taidot eivät ole kehittyneet muiden lasten tasolle ja/tai hän saattaa olla temperamentiltaan häiriintyvä eli hän poimii ympäristöstään helposti asioita ja reagoi niihin. Lapsi tarvitsee enemmän aikuista ja panee kasvattajan miettimään kasvatukseen keinojaan. (Hujala & Turja, 2016, s. 175–176.)

Sosiaalisuus on synnynnäinen temperamenttipiirre ja kertoo siitä, kuinka paljon ihminen nauttii muiden ihmisten seurasta, huomiosta ja kuinka paljon hänelle merkitsevät ihmissuhteet. Sosiaalisuutta voitaisiin kuvata termillä seurallisuus. Sosiaaliset lapset saavat usein enemmän hyvää palautetta kuin ei niin sosiaaliset lapset. Sosiaaliset lapset saavat helposti uusia kavereita ja uskaltavat jutella ja olla muiden seurassa. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 36–37.)

Lapsi oppii vuorovaikutusta jo syntymästään lähtien. Lapsen nämä varhaiset kokemukset luovat pohjaa myöhemmin tapahtuvalle kommunikoinnin oppimiselle. Lapsi tarvitsee paljon palkitsevia kokemuksia vuorovaikutuksesta aikuisen kanssa, mikä auttaa lapsen minäkuvan ja itseluottamuksen kehittymisessä. Monilta lapsilta kuitenkin näyttää puuttuvan olennaisia sosiaalisia taitoja, joita heillä oletetaan olevan. Sosiaalisten taitojen puuttumiselle voi olla monia erilaisia syitä, eivätkä taidot kehity lapselle ilman opettamista. Sosiaalisten taitojen puute voi johtaa myöhemmin moniin ongelmiin ja jopa syrjäytymiseen. On todettu, että varhainen sosiaalisten taitojen oppiminen luo pohjaa myöhempään onnistumiseen sosiaalisissa suhteissa. Sosiaalisilta taidoiltaan kehittyneemmät lapset onnistuvat vaikeissa tilanteissa ja puutteelliset taidot omaavat leimataan helposti ”hankaliksi”. Kun lapset kasvavat ja oppivat sosiaalisia taitoja, he hallitsevat paremmin ongelmatilanteita ja oppivat uusia asennoitumistapoja. (Kauppila, 2011, s. 134–139.)

Lapsi tarvitsee onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa taidoissa kehittyäkseen. Lapsi saattaa epäonnistua kaverien saamisessa ja purkaa turhautumistaan, joka entisestään vaikeuttaa kaverisuhteiden syntymistä. Kaikki kuitenkin kehittyvät tässä omalla tavallaan ja näiden taitojen oppiminen on yhteyksissä kommunikatiivisiin valmiuksiin ja kielen oppimiseen. Sosiaaliset taidot voidaan jakaa sanallisiin ja sanattomiin viesteihin. Lapset voivat katseellaan ja eleillään osoittaa kiinnostusta toisiin. Jo toisen ikävuo- den aikana lapsi alkaa ilmetä käyttäytymistä, jota voidaan sanoa sosiaalisiksi. Käyttäytymisen muodot kehittyvät nopeasti järjestelmällisiksi ja monitahoisiksi. Neljänteen ikävuooteen mennessä lapsi alkaa käyttää sanaa ystävä oikeissa merkityksissä ja ystäväsuhteiden on havaittu auttavan lasta sopeutumispulmissa. (Kauppila, 2011, s. 134–139.) Ystävyyssuhteet ovat

parhaita sosiaalisia palkintoja ja osoittavat että muiden kanssa yhdessä olemisesta voi saada mielihyvää (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 47.)

Lapselle, joka toistuvasti on mukana riidoissa, on sosiaalisia taitoja opetettava tavanomaista perusteellisemmin esim. Theraplay-menetelmän avulla. Riitely voidaan nähdä erinomaisena tilaisuutena opetella parempia tapoja tulevaisuutta varten. Kun tilanne on rauhoitettu, lapset voivat pohtia, millä tavalla sanoen tai käyttäytyen riitely olisi voitu välttää ja tilanne saatu loppuun rauhallisemmin. Neuvottelutaitoja ei opita kuin harjoittelemalla. Mieliänsä saa pitää kiinni ja niihin ja tunteisiin on jokaisella oikeus, mutta aina löytyy ratkaisu, jossa osapuolien näkökulmat tulevat kuulluksi. Tämä edellyttää toisen kunnioittamista ja arvostamista. (Hujala & Turja, 2016, s. 175–176.)

Keltikangas-Järvinen (2010, s. 165) kertoo sosiaalisten tilanteiden voivan olla ongelmia, jotka ihmisen tulee ratkaista havaintoihinsa ja kokemuksiinsa nojaavan päättelyn avulla, aivan samoin kuin ihminen ratkaisee muut kohtaamansa ongelmat. Tämä voi johtaa kokemuksen pohjalta aggressiiviseen käytösmalliin. Hankalat sosiaaliset tilanteet, voidaan ratkaista purkamalla tilanne osiin ja miettimällä millaisesta asiasta on kysymys. Tämän jälkeen lapsi päättää miten hän tilanteessa toimii ja arvioida toimintansa oikeutus ja tuloksellisuus.

Koska varhaiskasvatuksessa yleisimmät lasten riidat koskevat jossain muotoa lyömistä, tönimistä ja muuta vastaavaa käytöstä, on tarpeen tuoda esiin aggressiivisen käytösmallin teoriaa. Keltikangas-Järvinen (2010, s. 165) kertoo, kun lapsi käyttäytyy aggressiivisesti, on hän läpikäynyt päättelyprosessin, jossa hän on tulkinnut ympäristön vihamieliseksi, löytänyt enemmän aggressiivisia kuin konstruktivisia tapoja ratkaista ongelma ja nähnyt aggressiivisen käytöksen hyväksyttävänä. Tätä käytöstä voidaan pitää osoituksena virheellisestä sosiaalisesta päättelystä tai puutteellisesta ongelmanratkaisutaidosta.

Aikuisen avulla lapsi oppii ratkaisemaan tilanteita uudella, hyväksyttävämällä tavalla. Lapsi ei synnynnäisesti ole aggressiivinen tai hankala. Nämä ovat kasvatuksen, ympäristön ja tilanteiden tuottamaa. Aggressio on luonteva keino, jos lapsi jätetään sosiaalisiin tilanteisiin pärjäämään omillaan eikä lapsi opi sosiaalisia taitoja yrityksen ja erehdyksen kautta vaan aikuisen avulla. Lastentarhanopettajan tärkeimpiä tehtäviä on opettaa sosiaalisia taitoja. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 166–167.)

Lapsi oppii uuden käyttäytymismallin, kun hän näkee, ettei kanssakäyminen toisten kanssa johda aina pettymyksiin ja rangaistuksiin. Kun sosiaalinen kanssakäyminen tulee lapselle mahdolliseksi ilman ainaisia pettymyksiä, kanssakäyminen sellaisenaan tulee palkitsevaksi. Ihmisellä on luontainen sosiaalisten ihmissuhteiden tarve ja sillä on palkintoarvoa sinänsä. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 175.)

Sovittelu ja MiniVerso eivät välttämättä sovi kaikkiin tilanteisiin ja Keltikangas-Järvinen (2010, s. 175) antaa yhden tavan lapselle oppia sosiaalisia taitoja. Lapsen kanssa voi harjoitella ja pohtia ennalta sosiaalisia tilanteita ja suhtautumista tuleviin tilanteisiin. Lasta voi rohkaista ja auttaa tekemään mahdollisimman tarkkoja ja todenmukaisia havaintoja tilanteesta, ja auttaa näkemään mitä todella tapahtui ja erottamaan se, siitä mitä hän pelkäsi ja oletti tapahtuvansa. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia uusia käyttäytymisvaihtoehtoja, niin ettei turvautuminen fyysiseen aggressioon olisi aina ensimmäisenä vaihtoehtona. Keltikangas-Järvinen (2010, s. 175) kehottaa ohjaamaan lasta verbaaliseen vuorovaikutukseen, ei-aggressiiviseen voimienmittelyyn samalla, kun lasta ohjataan siinä mitä saa ja mitä ei koskaan kannata sanoa.

Aggressiivisille lapsille on usein hyvä kokemus, että ongelma saadaan ratkeamaan pelkästään neuvottelemalla ja sopimalla, ilman että siitä jää uusi tappelun siemen ja ilman että hävinnyt osapuoli jää tuntemaan tarvetta kostaa. Ilman aikuisen apua, yhteisössä kehittyy viidakon laki, jossa vahvin voittaa eikä vahvin suinkaan aina ole se henkisesti kypsä. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 175–177.)

4 LYHYT KATSAUS AIKAISEMPAAN TUTKIMUKSEEN

Tutkimuksia restoratiivisuudesta, sovittelusta ja MiniVersosta varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa on tehty Suomessa ja maailmalla erityisesti sovittelusta lasten ja nuorten parissa. Varhaiskasvatuksesta koulumaailman vertaissovitteluun on lyhyt matka ja näin ollen olisi ensiarvoisen tärkeää opettaa lapsia menetelmän pariin jo ennen kouluun menoa. Kun aikuinen hallitsee restoratiivisen ajattelun, reflektion ja sovittelun periaatteet, hän voi toiminnallaan opettaa sitä eteenpäin.

4.1 Sovitteluun sitoutuminen

Sovittelusta on tehty paljon tutkimustyötä koulumaailman puolella toiminnassa olevasta vertaissovittelusta. Maija Gellinin tutkimus ”Lapsikin osaa sovittaa” Minkäläistä oppimista koulujen restoratiivinen toiminta tuottaa? (2011, s. 11) artikkelissa on tuotu esiin restoratiivisuuden myönteiset vaikutuksen osallisuuteen. Tutkimuksen kyselyyn vastanneet oppilaat, 91% vastaajista, olivat saaneet kertoa sovittelussa oman näkemyksensä tilanteesta ja useimmissa sovitteluissa toteutui kuulluksi tuleminen. Tutkimuksen huolen aiheena nousi esiin koko yhteisön sitoutuminen käyttämään enemmän vertaissovittelua. Riittävää tiedottamista ehdotettiin ratkaisuksi ja sen myötä oppilaat voivat saada oikean kuvan sovittelusta ja ottaa sen omaksi oikeudekseen ja vaihtoehdoksi riitojen ratkaisumenetelmäksi. Kouluissa, joissa on kauan ollut vertaissovittelua, oppilaat ovat ottaneet sovittelun omakseen niin, että he ovat itse pyytäneet menettelyä omilla riitatilanteissa.

Edellä mainitun Gellinin tutkimuksen (2011, s. 31) artikkelin analyysissä tulee esiin restoratiivisen sovittelun hyödyt, jossa käyttäen tätä arvopohjaa opitaan kohtaamisen kautta luomaan tila, jossa riidan ratkaiseminen on mahdollista. Sovittelutilanteessa opitaan keskustelemalla ja kuuntelemalla reflektoimaan tapahtunutta sekä yksin että yhdessä ja kuvaamaan omia ajatuksia, tunteita, tarpeita ja ratkaisumalleja. Restoratiivisen sovittelun avulla lisääntyvät sosiaaliset taidot, empatiakyky ja osallisuus.

4.2 Sovittelusta tehdyt opinnäytetyöt varhaiskasvatuksessa

Aiheesta tehdyt tutkimukset tuovat esiin tämän opinnäytetyön kanssa sovittelun teoriaa, vuorovaikutuksen ja osallisuuden teoriaa sekä avaavat restoratiivista arvopohjaa. Tuuli Höltän ja Saara Korpelan opinnäytetyö Sovittelu varhaiskasvatuksessa –miksi ottaa sovittelu käytännöksi? (2013, s. 3,6) pohtii sovittelua suhteessa lapsen vuorovaikutustaitojen kehitykseen ja sosiaalisten taitojen oppimiseen. Konflikti eli ristiriita nähdään oppimisen mahdollisuutena ja sen kuluessa tulisi antaa osapuolille palautetta ja seurata heidän kehittymistään. Tutkimuksessa nähdään, että vaikka sovittelu

telu on prosessina uusi varhaiskasvatuksessa, on sen hyödyt vartenotettavia ja ilmapiiriä parantavia. Sen avulla saadaan pitkävaikutteista rakentavaa ajattelutapaa ja myönteistä suhtautumista toisiin. Aikuisen rooli prosessissa on merkittävä.

Opinnäytetyössä Sovittelulla ratkaisut ristiriitoihin, MiniVerso päiväkodin arjessa (2015, s. 38–40) Katariina Salonen kartoittaa, kuinka MiniVersomenetelmä on koulutuksen jälkeen juurtunut varhaiskasvattajien työteeseen ja millaisia riitoja he kohtaavat päivittäin. Tuloksissa tuodaan esiin, että riidat ilmenevät arjessa fyysisinä, psyykkisinä ja sosiaalisina reaktioina. MiniVerson on koettu tutkimuksessa olevan jäykkä ja hidas, mutta hyötyinä on nähty riitojen helpompi sopiminen ja lasten itseohjautuvuus. Lisäksi resurssipula nähtiin hankaluutena käyttää MiniVersoa työssä.

Miniverso – työmenetelmän käyttöönotto Herukka-Vaapukka päivähoidoyksikössä (2017, s. 5,17,38–41) tutkimuksessa Julia Tikkanen nostaa esiin sovittelun ja osallisuuden. Opinnäytetyössä on jo teoria vaiheessa käsitelty monikulttuurisia lapsia ja etsitty ratkaisuja siihen millaisia ratkaisuja voidaan löytää, kun yhteistä kieltä ei ole. Lapsella on oikeus huolenpitoon, kasvuun ja oppimiseen riippumatta asuinpaikasta, etnisestä alkuperästä tai taustasta. Varhaiskasvattajat olivat jääneet kaipaamaan apua monikulttuuristen lasten kanssa toimimiseen ja kasvattajien tapa käyttää sovittelua erosi toisistaan. Tässäkin tutkimuksessa ratkaisuksi toiminnan kehittämiseksi nähtiin toiminnalle varattava riittävä aika ja tuki, resurssit tuntuivat menetelmän käyttöön riittämättömiltä ja elekieli sekä kuvakortit olivat apuna.

4.3 Eurooppalainen tutkimus restoratiivisuudesta

The International Juvenile Justice Observatory on perustanut 28 Euroopan osavaltion yhteisen neuvoston, The European Council for Juvenile Justice, jossa pyritään luomaan yhteinen malli restoratiiviselle oikeudelle lasten ja nuorten kanssa. Tavoitteena on korjata vahingot, joita on aiheutunut ja saada lapsi tai nuori jälleen osaksi yhteisöä. Lapsilähtöinen restoratiivinen oikeus tuo yhteen uhrin, väärintekijän, vanhemmat ja huoltajat, lastensuojelun, oikeusammattilaiset, koulun ja yhteisön. Osallistuminen restoratiiviseen oikeuteen antaa lapselle ymmärrystä teon seurauksista toisille ja mahdollisuuden ottaa vastuuta. Vaikutus kattaa myös leimautumisen ehkäisyn lapsen yhteisössä ja hyötyinä nähdään kustannusten väheneminen yhteiskunnalle. (Chapman, Cellin, Aertsen & Anderson, 2015 s. 1–3.)

Tim Chapmanin tutkimus Protecting Rights, Restoring Respect and Strengthening Relationships: A European Model for Restorative Justice with Children and Young People (2015, s. 14–17) on edellä mainitun neuvoston tilaama tutkimus, joka nostaa esiin restoratiivisen oikeuden ja sovittelun kannalta keskeisen merkityksen eli henkilön tavan reagoida riitatilanteessa ja tarpeet tekojen takana. Tarpeita ei usein ajatella ja yhteiskunnan reaktiot väärintekemiselle istuvat lujassa. Väärintekijän on kohdattava reilua

käsittelyä ja tuntea, että on tapahtunut oikeus ja saada anteeksi eikä leimautua käsittelyn aikana, jolloin mahdollisuus tekojen uudelleen tapahtumiselle kasvaa. Sovittelun ei kuitenkaan tule perustua anteeksiantamiselle eikä anteeksi pyytämiseksi. Anteeksipyytäminen ja anteeksisaaminen ei tapahdu, jos se perustuu vain tapaan eikä ole aitoa katumusta ja ymmärtämistä. Anteeksisaaminen tapahtuu, kun otetaan täysi vastuu teoista ilman tekosyitä ja luvataan ottaa opiksi ja korjata vahinko. Sovitteluun ei aina kuulu anteeksipyytäminen ja se ei ole sovittelun tarkoitus. Varsinkin pienillä lapsilla, joilla kehitys on vielä kesken, on tarpeen käyttää restoratiivista lähestymistapaa.

Tutkimus tuo esiin, että Suomessa sovittelua tulisi lisätä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla ja jo tähän asti saavutettu sovittelu on tuonut merkittävää hyvää tulosta päiväkodeissa, kouluissa, perheissä, naapurustoissa ja poliisin apua vaativissa tapauksissa. Yhteistyön lisääminen moniammatillisissa verkostoissa ja tiedon lisääminen sosiaalityöntekijöille, kouluille ja vanhemmille nähtiin tarpeelliseksi. Tavoitteena nähtiin lisätä sovittelun jatkumoa kaikille kouluasteille ja lapsesta aikuiseksi niin siviili- kuin rikosoikeudessa. (Chapman, ym. 2015, s. 62–65.)

5 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Opinnäytetyössä selvitettiin, miten restoratiivisuus toteutuu Hämeenlinnan varhaiskasvatustyksikössä ja miten sitä tulisi kehittää. Edellä opinnäytetyössä on tullut esiin, että tutkimukseen liittyvät vahvasti eettinen kasvatusta, sosiaaliset taidot ja osallisuus. MiniVerso-materiaalin perusteella lapsen tarpeet, tunteet, ajatukset ja teot ovat pääosassa varhaiskasvatuksen sovittelessa. Tehtävänä oli saada selville lapsilta, kuinka restoratiivisuus toteutuu ja miten varhaiskasvattajat käyttävät ja kehittäisivät toimintaa.

- 1) Miten restoratiivisuus MiniVerso-menetelmän avulla toteutuu Hämeenlinnan varhaiskasvatustyksikössä?
- 2) Mitä lapset kertovat riitojen sovitteesta?
- 3) Mitä lapset ja lastentarhanopettajat kertovat restoratiivisuudesta ja MiniVersion toimintatavasta ja sen tavoitteista?
- 4) Miten toimintaa tulisi kehittää varhaiskasvatustyksikössä vastaamaan restoratiivisuuden toiminnalle asettamia tavoitteita?

Lapsia haastatteleamalla tutkittiin mitä lapset kertovat riitojen sovitteesta ja miten lasten kertomuksista tulevat esille Miniversion toimintatavat ja tavoitteet. Lastentarhanopettajien vastauksista avoimeen tutkimuslomakkeeseen saatiin hyödyllistä tietoa suoraan varhaiskasvatustyksikön arjesta kehittämisen näkökulmasta.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimus lähti liikkeelle Hämeenlinnan Kaupungin tarpeesta selvittää, miten restoratiivisuus toteutuu varhaiskasvatuksen yksikössä. Restoratiivisuus on arvopohja, joka perustuu kunnioittavaan ja eheyttävään toimintaan. Sen pohjalta on luotu vapaaehtoinen sovittelu riitojen ja konfliktien ratkaisemiseen. Arvopohja ja sovittelu toteutuvat varhaiskasvatuksessa sinne suunnitellulla menetelmällä, Miniversolla. Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmateriaali kerättiin teemahaastattelulla ja kyselylomakkeella, jotka analysoitiin teemoittelemalla.

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimuksen avulla selvitettiin, miten restoratiivisuus toteutuu Hämeenlinnan varhaiskasvatusyksikössä erilaisten kysymysten avulla. Tutkimusmenetelmäksi valittiin teemahaastattelu lapsille ryhmähaastatteluna ja varhaiskasvattajille kyselylomakkeena. Ryhmähaastatteluun päädyttiin, koska haastattelun kohteeksi valittiin 4–5 vuotiaat lapset. Varhaiskasvattajat rajattiin koskemaan lastentarhanopettajia.

Laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää ja tutkia kohdetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Tiedetään, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei pääse irti omista arvoistaan eikä saatu totuus ole ehdotonta. Kuitenkin kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä löytää ja paljastaa tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia totuusväittämiä. (Hirsjärvi ym., 2007, s. 157.) Kvalitatiivinen tutkimushaastattelu on tarjonnut menetelmän, jonka on katsottu mahdollistavan lasten äänen kuulemisen ja heidän näkökulmansa esiin tuomisen (Ruusuvoori & Tiittula, 2005, s. 145).

6.2 Aineiston keruun menetelmät

Tutkimuskysymyksiin vastauksia päätettiin yhdessä varhaiskasvatuksen tilaajan kanssa kerätä lapsilta. Tutkimus koskee varhaiskasvatusta, jossa tutkimuksen kohdejoukkona voivat olla henkilökunta ja/tai lapset. Puhuttaessa lasten osallisuudesta ja sen lisäämisestä, on tärkeää ottaa huomioon lasten näkökulma heitä koskevassa asiassa. Kun pohditaan, miten lapset ratkovat riitojaan varhaiskasvatuksessa, on parasta kysyä asiaa heiltä. Yhteistyössä lastentarhanopettajien kanssa valitsimme haastateltavaksi lapsiksi neljä- ja viisivuotiaita. Tämä rajaus oli tutkimuksen edetessä toimiva ja lasten kielellinen kehitys oli riittävällä tasolla. Lasten valikoituminen haastateltaviksi muodostui kerättyjen huoltajien suostumislomakkeiden ja paikalla olon mukaan.

Lastentarhanopettajien osallisuus sovittelussa on varhaiskasvatuksessa niin merkittävä, että haastattelu toteutettiin myös kyselylomakkeen muodossa yksikön lastentarhanopettajille. Lasten sovittelussa aikuinen on aina mukana, joten heillä on kokonaiskuva, kuinka toimintaa tulisi kehittää. Suurin osa lastentarhanopettajista vastasi kyselyyn, joten voidaan päätellä, että yksikössä koettiin tärkeäksi tuoda esiin kehittämisenäkökulmaa ja sovittelun toimintaa yksikössä.

6.2.1 Teemahaastattelu

Haastattelu pyrittiin rajaamaan niin, että se vastaisi tutkimuskysymyksiin mitä lapset kertovat riitojen sopimisesta ja restoratiivisuuden ja MiniVersion toiminnasta. Haastatteluun aikaa kului noin 20 minuuttia ja lapset suostuivat haastatteluun mukavasti jutellen. Ryhmähaastatteluun päädyttiin lasten iän ja kehityksen takia, tutkimuksen mahdollinen ajankäyttö varhaiskasvatuksen yksikössä pyrittiin minimoimaan ja olemaan mahdollisimman miellyttävä lapsille ja henkilökunnalle. Lapsia kahteen ryhmähaastatteluun osallistui yhteensä 8 kappaletta, 6 tyttöä ja 2 poikaa. Molemmissa haastatteluissa oli 1 poika ja 3 tyttöä sekä 1 4-vuotias ja 3 5-vuotiasta. Haastatteluihin tuli sekä paljon puhuvia, että hiljaisempia lapsia. Kaikki osallistuivat haastatteluun ja olivat haastattelun loppuun saakka.

Edellä esitettyjen tutkimuskysymysten ja teorian perusteella syntyivät haastattelukysymykset lapsille, jotka käsittelivät lapsille kerrotun lyhyen kiusaamista koskevan tarinan jälkeen, tunteita, ajattelua, tarpeita, ratkaisuja, sopimista ja lupauksia. Näiden lisäksi kysyttiin, miten riitoja sovittelaa ja mitä aikuinen tekee lapsien riitatilanteissa.

Kun lapsi kuvaa ja kertoo haastattelussa asioita, hän asettuu tietynlaiseen vuorovaikutukselliseen suhteeseen. Kiusaamisesta puhuminen, voi olla lapselle vaikeaa, koska he saattavat olettaa, että puhumisesta seuraa ikävyyksiä itselleen ryhmässä. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, s. 148.) Tätä välttääksään tutkimuksen alussa lapsen ja huoltajan kanssa käytiin keskustelu, jossa tutkija kertoi, miten haastattelu etenee ja sisältää kiusaamista koskevan tarinan. Lapsille kerrottiin myös, ettei heidän kertomaansa kerrota nimillä eteenpäin. Vuorovaikutustilanteessa tämä luottamus näkyi. Lapset puhuivat, viestivät niin eleillä, ilmeillä kuin kertomuksillaan tapahtuneista tilanteista. Osa lapsista oli hiljaisempia, he olisivat hyötäneet useimmista tapaamisista luottamuksen ja tutustumisen takia. Luottamuksen rakentaminen haastattelussa rakentuu avoimuudesta, ennustettavuudesta ja johdonmukaisuudesta. Haastatteluja ennen vanhemmille ja lapsille on esitetty tutkimuksen aihe, tavoitteet ja kuvaus tulevasta haastattelusta. Lasten ja haastattelijan vuorovaikutuksen ja luottamuksen lisäämiseen auttaa tutkijan läsnäolo, ajankäyttö, rajat ja lempeys.

Teemahaastattelussa apuna käytetään lomaketta ja avointa keskustelua. Aihepiirit ovat ennalta tiedossa mutta kysymysten tarkkaa järjestystä tai

muotoa ei ole määrätty. Teemahaastattelua käytetään paljon kvalitatiivisessa tutkimuksessa kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2007, s. 203.) Suurimpana etuna on ollut joustavuus, ja lisäkysymyksiä voidaan esittää tarpeen tullen sekä perusteluja vastauksille. Haastattelussa on tärkeää antaa vastaajan tuoda esille itseään koskevia asioita mahdollisimman vapaasti. Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä vie aikaa ja haastattelulla saatuja vastauksia saattaa varjostaa sosiaalisesti hyväksytyjen vastauksien antaminen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2007, s. 199–201.)

Teemahaastattelu koostuu ennalta päätetyistä teemoista ja sen avulla saadaan tietoa haastateltavan elämysmaailmasta ja heidän määritelmiään tilanteista. Tutkittavien oma ääni saadaan tällä menetelmällä kuuluviin ja huomioi sen, että ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset ovat keskeisiä. Teemahaastattelussa kysymysten muoto ja järjestys ovat vapaita mutta päälinjat tulee olla tiedossa. Tämä tuo joustavuutta ja vapautta. On kuitenkin otettava huomioon kysymysten sisältö, esittämistapa ja kieli. Koska tilanne on vuorovaikutustilanne, haastattelu rakentuu sen kuluessa. Kysymykset voivat olla sisällöltään tosiasiakysymyksiä ja mielipidekysymyksiä. Teemoista huolimatta kysymysten tulee olla avonaisia. Tutkijan on ennen haastattelukysymysten tekoa mietittävä mitä hän haluaa saada selville. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 48–49.)

Tutkimushaastattelulla on erityinen tarkoitus ja siihen osallistuvilla erilaiset roolit. Haastatteluun on ryhdytty tutkijan aloitteesta ja tutkijan rooliin kuuluu tietämättömyys, keskustelun ohjaaminen, kannustaminen ja kysymysten esittäminen haastateltavalle, jolla on tietoa. Tutkimushaastattelua ohjaavat tutkimuskysymykset ja tutkimuksen tavoite. Haastattelulla on tietty käsikirjoitus, jonka mukaan on tarkoitus toimia. Rakenteeseen kuuluu kysymykset ja vastaukset. Aluksi haastattelu aloitetaan neutraaleilla aiheilla, avataan keskustelu. Luvat nauhoittamiseen kysytään ennen haastattelua ja näitä keskustelua avaavia aiheita ei yleensä ole litteroidussa keskustelussa. Haastattelijan tulee avata haastattelussa oma roolinsa ja tehtävänsä kertomalla tutkimuksesta. Lopetukseen kuuluu vastaavasti kiittäminen ja kertominen mitä seuraavaksi tapahtuu. Kysymysten ja vastausten lisäksi haastatteluun kuuluu tutkijan haastateltavalta saadun vastauksen kiittäminen esimerkiksi ”Just joo”, ”Mm” tai ”Jatketaan siitä”. Tämä osoittaa haastattelijan roolia keskustelun ohjaajana. Haastattelutilanne on vuorovaikutustilanne, jossa keskustelijapuolet toimivat suhteessa toisiinsa. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, s. 22–29.)

Lapsen kvalitatiivisen haastattelun tavoitteena on ymmärtää miten lapsi jäsentää maailmaansa. Usein ajatellaan, että haastattelun avulla voidaan tuoda esiin lapsen autenttiset kokemukset, lapsen äänen. Lapsen haastattelu on kuitenkin isolta osalta vuorovaikutustilanne, jossa niin haastatteliija kuin lapsikin tuottavat keskustelun sisällön. Ei voida olettaa, että tutkimus toisi esiin ja kuulisi lapsen ääneen sellaisenaan, irrallisena tutkimustilan-

teesta ja sen tuottamasta kokemuksesta. Lapsen haastattelussa mielenkiintoisena pidetään vuorovaikutuksen rikkautta. On tärkeää, että keskustelu rakentuu lapsen elämänpiireistä sekä herkkyyks ja reflektiivisyys vuorovaikutukselle haastattelutilanteessa. Näin otetaan huomioon lapsen kehitysvaihe ja lapseus. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, s. 162.)

Haastattelija osallistuu haastateltavan vastauksiin koko ajan antamalla palautetta ja osoittaa sanoman ymmärtämistä. Kannustaminen houkuttelee esiin haastateltavan vastauksen. Jos haastattelija ei ymmärrä haastateltavan vastauksia, voidaan ymmärtämistä lisätä samoilla keinoilla kuin arkisessa keskustelussa. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, s. 30–31.) Tämän arki- omainaisuuden takia haastattelu valittiin aineiston keruumenetelmäksi lapsille.

Tehdessä haastattelun runkoa suunnitteluvaiheessa on hyvä ottaa huomioon lapsien toiminnallisuus. Lapset kertovat vastauksia käyttäen puheen lisäksi kehoa ja leluja. Tutkijan haasteena nähdään näiden kommunikaatiomuotojen taltiointi. (Ruusuvuori & Tiittula, 2005, s. 146.) Haastattelua tekevän tutkijan on saatava selville haastateltavan ajatuksia, käsityksiä, kokemuksia ja tunteita. Suorassa haastattelussa kysymykset esitetään haastateltavalle suoraan. Haastattelu tähtää todellisten tapahtumien ja inhimillisten kokemusten informaation keräämiseen ennalta suunnitellusti. Haastattelu on vuorovaikutuksellinen tilanne, jossa haastattelija joutuu tavallisesti motivoimaan haastateltavaa ja ohjaa tilannetta. On tärkeää, että haastattelija on perehtynyt aineistoon ja teoriaan ja saa luotettavaa tietoa tutkimusongelman kannalta. Haastattelijan pitää pidättäytyä haastattelijan roolissa, johon kuuluu kuunteleminen, uteliaisuus ja paneutuminen ongelmiin voimatta kuitenkaan haastateltavaa auttaa. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 42–43.)

Ryhmähaastattelun muoto on sopivampi lapsille, joilta mielipiteiden saaminen haastattelutilanteessa voi olla vaikeaa. Ryhmähaastattelun purkaminen voi olla haastavaa, koska eri nauhoitteilta voi olla vaikeaa saada selville kuka puhuu. (Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. 63) Ryhmä-haastattelussa tavoite ja keskustelu ovat vapaamuotoista. Osallistujat saavat kommentoida spontaanisti ja esittää huomioita tuottaen monipuolisesti tietoa. Haastattelija puhuu kaikille yhtä aikaa ja saa esittää myös yksittäisille osallistujille kysymyksiä. Haastattelijan rooli on pitää huolta aiheesta pysymisestä ja siitä että kaikki pääsevät vastaamaan. (Hirsjärvi & Hurme, 2001, s. 61.)

6.2.2 Kyselylomake

Kyselylomake toteutettiin lastentarhanopettajille ja sillä pyrittiin saamaan vastauksia tutkimuskysymyksiin, kuinka restoratiivisuus toteutuu ja miten he kehittäisivät sitä ja MiniVersoa. Kyselylomake valittiin aineiston keruumenetelmäksi, koska se vie vähemmän aikaa kuin perinteinen haastattelu ja antaa mahdollisuuden tuoda esiin asioita nimettömänä ja omin sanoin.

Lisäksi aineiston analysointi vie aikaa vähemmän kuin nauhoitettu haastattelumateriaali. Lomakehaastattelu toteutettiin kyselylomakkeella, jossa oli neljä avointa kysymystä. Vastausaikaa annettiin reilut kaksi viikkoa. Vastaukset suljettiin mukana tulleeseen kirjekuoreen ja palautettiin kahvihuoneeseen jätettyyn vastauslaatikkoon. Lastentarhanopettajia muistutettiin kyselyyn osallistumisesta yhteisissä talon tiimitapaamisissa sekä sähköpostitse. Kyselyyn vastasi 16:sta lastentarhanopettajasta 14. Vastausprosentiksi tuli näin ollen 87 prosenttia. Muutama kysymys jäi vastausten osalta suppeammaksi ja kuuden kysymyksen kohdalla oli tyhjä. Ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen kaikki vastasivat, kolmanteen kysymykseen 71 prosenttia vastasi ja viimeiseen 85 prosenttia vastasi.

Lomakehaastattelussa kysytään tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun kannalta merkityksellisiä kysymyksiä (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 75). Kysymykseen miten kehittää restoratiivisuutta vastaamaan sen toiminnalle asettamia tavoitteita, vastauksia kysyttiin lastentarhanopettajilta avoimella kyselylomakkeella. Avoimia kysymyksiä oli neljä, pääteemoina oli kertoa esimerkein restoratiivisuuden ja MiniVerson käyttöä varhaiskasvatuksessa ja miten kehittää niitä tulevaisuudessa.

Kyselylomaketta tehdessä on huomioitava selkeys ja kysymysten tulkinanvaraisuus. Lyhyet kysymykset on helpompi ymmärtää kuin pitkät ja monimutkaiset kysymykset. Kysymyksessä kannattaa kysyä vain yhtä asiaa kerralla. Avoimet kysymykset sallivat vastaajien ilmaista itseään omin sanoin ja osoittavat mitä he ajattelevat aiheesta. Avoimet kysymykset verrattuna monivalintakysymyksiin ovat vaikeammin vertailtavissa. Vastauksia on vaikeampi analysoida ja käsitellä. (Hirsjärvi ym., 2007, s. 196–197.)

6.3 Aineiston analysointi teemoittelulla

Haastattelun analyysissa tutkijan näkökulma on ollut yhteisten teemojen etsiminen. Haastattelun ja lomakekyselyn tuottaman materiaalin avulla on voitu etsiä vastauksia tutkimuskysymyksiin. Haastattelujen ja lomakehaastattelujen materiaali analysoitiin etsimällä vastauksista toistuvia teemoja, koska yhteisiä teemoja löytyi paljon. Teemojen määrää rajattiin ja teemoittelu soveltui aineiston analysointimenetelmäksi sen helppouden takia.

Aineiston analyysiin on litteroinnin avulla nauhoituksesta tuotettu aineisto, joka sisältää vain pienen osan haastattelutilanteesta olevasta informaatiosta. Haastattelun aikana osa puheesta menee päällekkäin ja osa voidaan ymmärtää väärin. Litteroidessaan tutkija miettii tutkimusongelmaa ja aineistolle tarkoitettuja kysymyksiä sekä tekee valintoja sen suhteen, mikä on tutkimuksellisesti tärkeää, eli tulkitsee aineistoa tutkijana. Analysoitaessa tämä tulkinnallisuus on hyvä tiedostaa ja sen mahdolliset vaikutukset tehtyyn analyysiin. (Ruusuvuori, Nikander & Hyvärinen, 2010, s. 427–428.)

Ensimmäinen haastattelu oli tutkimuksen osalta ensimmäinen kosketus lapsiryhmään ja sisälsi hiukan tutkimuksen kannalta epäolennaista materiaalia, jota rajattiin pois. Haastattelun litterointi suoritettiin heti haastattelun jälkeen, joka mahdollisti tutkijan oppimisen, miten haastattelukysymykset kannattaa lapsille esittää seuraavassa haastattelussa. Toinen haastattelu sujui virheettömämmin ja aineistoa tuli enemmän. Litteroinnissa tekstiä tuli enemmän, vaikka ajallisesti molemmat haastattelut olivat suunnilleen samanpituisia.

Aineistoa analysoitaessa on päätettävä mikä tässä tutkimuksessa oli oleellista ja mistä ollaan kiinnostuneita juuri tämän tutkimuksen kohdalla. Teemoittelun ideana on painottaa mitä kustakin teemasta on sanottu ja laadullisen aineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä erilaisten aihepiirien mukaan. Tämä mahdollistaa erilaisten teemojen vertailun esiintymistä aineistossa. Aineiston kerääminen teemahaastattelulla helpottaa aineiston analyysia teemoittelussa. Ennen varsinaista ryhmittelyä aineistosta voidaan kerätä mm vastaajien ikä ja sukupuoli. Tämän ryhmittelyn jälkeen voidaan jatkaa etsimällä varsinaisia teemoja eli aiheita. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 92–93.)

Haastatteluaineistoa rajattiin litteroinnin jälkeen. Rajauksessa on käytetty puhdasta kysymys-vastaus asetelua, jätetty ulkopuolelle päällekkäinen ja epäselvä puhe, hiljaiset hetket ja nonverbaalinen ilmaisu, haastattelijan johdattelevat kysymykset ja lasten puheet aiheen ulkopuolelta. Lapsien hiljaisuus kysymysten kohdalla oli vaikea tulkita vastaukseksi. Hiljaiset vastaukset voidaan tulkita lähinnä niin, etteivät lapset hahmottaneet kysymystä. Aineisto tulostettiin ja pilkottiin puheenvuoroiksi, lyhyemmiksi keskusteluiksi, jotka jaettiin samankaltaisten sanojen tai merkityksien mukaan omiksi ryppäiksi. Teemoja tuli useita ja niitä yhdistelemällä saatiin olennaimmat tuloksiksi.

Lomakehaastattelun aineisto pilkottiin ja jaettiin samankaltaisten otsikoiden alle. Lomakkeiden vastauksista ei tarvinnut rajata mitään pois ja vastaukset eriteltiin eri teemojen alle. Vaikka lomakekysymykset olisivat auttaneet rajaamista, tuli vastauksia eri kysymysten alle samoistakin teemoista, joten vastaukset irrotettiin erikseen kysymyksistä. Tulostettu materiaali leikattiin ja pilkottiin aluksi hyvinkin pienien teemojen alle, jonka jälkeen samanlaisia teemoja voitiin laittaa yhteen.

7 RESTORATIIVISUUDEN TOTEUTUMINEN

Lapset nostivat haastattelussa esille leikin, tunteet ja anteeksipyyttämisen. Sovittelun rakenteesta materiaalia tuli hyvin ohuesti mutta lapset tämän sijasta innostuivat kertomaan viimeaikaisista riitatilanteista. Riita oli ratkaistu ystävyksien kesken ja joskus aikuinen on tullut auttamaan riitojen selvittämisessä. Lapset eivät tuottaneet materiaalia siitä mitä aikuinen tilanteessa tekee mutta omasta osallisuudesta he osasivat kertoa. Tutkimuksen tuloksena oli, että lapset ratkovat riitoja keskenään, leikin ja aikuisen avulla sekä anteeksipyyttämällä. Lastentarhanopettajat käsittelivät restoratiivisuutta osallisuuden kautta, kohtaamalla lapset arjessa ja käyttivät restoratiivisuutta sekä MiniVersoa kiireen keskellä. Haastattelun ja kyselylomakkeiden vastausten perusteella käytetään varhaiskasvatuksen henkilökunnasta yhteneväisesti termiä aikuinen.

Lasten haastattelun teemat:	Lastentarhanopettajien vastauksien teemat:
Tunteet ja ajattelu	Osallisuus
Leikki	Restoratiivisuus ja MiniVerso ristiriitatilanteissa
Riidat	Kohtaaminen
Anteeksipyyttäminen	Kiire
	Kehittäminen

Taulukko 1. Haastattelun ja kyselylomakkeen teemat.

7.1 Riidat ja niiden käsittely lasten kertomuksissa

Haastattelun alkuun valittiin lyhyt kertomus riidasta. Lapsille on helpompi esittää lyhyt tarina kuvaamaan annettua aihetta, näin jokainen pääsee siihen mukaan myös mielikuvituksen keinoin. Lapset pitivät annettua tarinaa todenmukaisena ja osallistuivat haastatteluun kertomalla omia kokemuksiaan riidoista. Lapset toivat esiin asia yhteyksiä, jotka liittyvät tarinaan kiu- saamisesta ja riidasta.

Leikki nousi tärkeäksi teemaksi tuloksissa. Lapset toivat esiin leikin aikana tulleita riitatilanteita ja lupauksissa lapset ehdottivat, että tarinan lapset voisivat luvata leikkiä keskenään. Leikin aikana myös yksi riita saatiin rat- kaistua ilman aikuisen apua.

Haastattelujen avulla selvisi, kuinka suuressa merkityksessä anteeksipyy- täminen on ja kuinka paljon se esiintyy. Anteeksipyyttämisen vaarana on, että se jää liian kevyeksi ja tarkoituksettomaksi. Ratkaisujen yhdessä löy- täminen ja niiden seuranta, on anteeksipyyntönsä lisänä osapuolia sovin- toon sitovampi osa. Sana anteeksi toistui 16 kertaa haastattelujen aikana lasten vastauksista. Lasten vastauksista MiniVerson sovittelumenetelmään ei itsessään noussut esille eikä vastausta siihen saatu täydentävästi. Seu- raavassa haastattelukatkelmassa lasten nimet on muutettu, jotta heitä ei tunnistettaisi.

Haastattelija: Joo. Mistä niille Annalle ja Matille tulisi tän jäl- keen hyvä mieli?

Sara: Kun pyytää anteeksi

Haastattelija: Hyvä Sara. (Tasaisella äänellä) Mitä täällä päi- väkodissa tapahtuu, kun on tällainen tilanne, että toinen on lyönyt ja toinen on ottanut toisen ponit. Mitä täällä tehdään silloin?

Vilma: Pyydetään aina anteeksi

Matias: Pyydetään anteeksi.

Haastattelija: Miten riidat saadaan sovittua?

Vilma: Anteeksi pyynnöllä.

Haastattelija: Joo o

Kaikki lapset toivat esiin anteeksipyyttämisen. Yksi lapsi toi esiin, että an- teeksipyyttäminen pitää tehdä hyvällä äänellä. Voidaan olettaa, että hyvällä äänellä voisi olla osoitusta katumuksesta ja eleen aitoudesta. Lapset ha- vainnoivat omaa käytöstään tilanteessa sekä tunteita mutta kasvattajan toimintaa lapset eivät kuvanneet. Lasten vastauksista voidaan todeta, ettei MiniVerson pelisäännöt, se kuinka riidat pelisääntöjen mukaan ratkaistaan ollut lapsille riittävän tuttuja. Pelisääntöihin kuuluvat lyhyesti asiasta ker- tominen, ratkaisujen etsiminen, sopiminen ja seuranta. Ratkaisuksi tarjot- tiin anteeksipyyttämistä mikä osoittaa, ettei lasten haastattelun tulosten

perusteella restoratiiviset arvot ja MiniVerson käyttö aina toteudu tutkimukseen osallistuneessa varhaiskasvatuksen yksikössä.

Aineiston perusteella lapsen osallisuuden toteutuminen jää vajaaksi, koska aikuinen ei lasten vastausten perusteella ole aina läsnä tilanteessa. Lapsilla on viisautta ratkoa tilanteita ilman aikuisen apua ja he ymmärtävät riitojen sopimisen sääntöjä, joista tosin kokonaiskuva jää anteeksipyyttämisen tasolle.

Vuorovaikutusta tutkittaessa tuodaan esiin ryhmän keskinäinen kommentointi, jossa lapset yhdessä osallistuvat tarinan kertomiseen tapahtumista, joissa ovat keskenään selvittäneet riitatilannetta. Ryhmän tytöt ovat olleet jonkin aikaa ystäviä ja se näkyy heidän tavassaan kommunikoida. Kun toinen aloittaa kertomaan, toinen jatkaa ja tarinassa toistuvat ystävien nimet. Lapset eivät ystävyyden avulla jää yksin tilanteessa, vaan saavat toisistaan tukea. Haastattelun aikana yksi lapsista kertoi ratkaisseensa riidan ystävän avulla. Haastattelun lasten nimet ovat muutettu.

Matilda: Kun Emma keinutti mua, niin sitten kun Vilma meni siihen, niin Emmasta tuntu hauskalta ja sitten, kun mä menin siihen, sitten musta ei tuntunu. Niin siinä liukumäessä oli semmonen verkko, niin Kaisa oli siinä verkolla.

H: Joo.

Matilda: Niin sit mua pelotti.

Haastattelija: Sua pelotti. Miten te saitte sen tilanteen sitten rauhoittumaan?

Matilda: Kun minä yritin itse ja minä en saanut. Ja sitten mä pyysin Vilmaa auttamaan ja sit me selvitettiin se riita.

”Ja sitten mä pyysin Vilmaa auttamaan ja sit me selvitettiin se riita” tämän lauseen kautta voidaan johtopäätöksenä todeta, että riitoja ratkotaan joskus yhdessä kavereiden kanssa. Lasten haastattelumateriaalin mukaan lapset kertovat aikuisen tulleen apuun kolme kertaa lasten kertomien riitatilanteiden yhteydessä. Sitä mitä kasvattaja lasten kanssa teki, ei tullut lasten haastattelussa esille. Lapset kertoivat kaksi tilannetta, joissa aikuinen ei ollut tullut mukaan ja toisessa tilanteessa aikuinen ei kuullut. Lapset osaavat kertoa tunteista mutta ajattelusta ja tarpeista esitetyt kysymykset olivat lapsille liian vaikeita. Lisäksi mitä tarinan lapsi tarvitsi tai halusi tapahtuvan, oli lapsien liian vaikea sanoittaa. Näiden kysymyksiä tuottama aineisto jäi ohueksi.

7.2 Riidat ja niiden käsittely lastentarhanopettajien vastauksissa

Lastentarhanopettajien vastauksista nousi yhtenäisiksi teemoiksi lapsen osallisuus, restoratiivisuuden ja MiniVerson käyttö ristiriitatilanteissa, kohtaaminen, erilaiset haasteet kuten kiire, koulutuksen puute MiniVerson osalta ja menetelmän käytön haasteet materiaalin osalta ja suomen kieltä

toisena kielenä puhuvien ja erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta MiniVerso-menetelmän kehittäminen. Lastentarhanopettajien kyselylomakkeessa oli kysymykset, miten käytät restoratiivisuutta ja MiniVersoa työssäsi ja miten kehittäisit näitä.

Vastauksissa tulivat esille laajasti aikuisen aito läsnäolo. Lapsen päivittäinen kohtaaminen katseella, kosketuksella ja keskustelemalla tuli esille useassa vastauksessa sekä myös toisen aikuisen kohtaaminen arvostavalla ja kunnioittavalla otteella nähtiin muutamassa vastauksessa tärkeänä. Osallisuus ja vuorovaikutus otettiin esille lähtökohtana toiminnalle ja koettiin yhteisen tekemisen perustana.

Sanan ristiriita ja riita esiintyivät vastauksissa 19 kertaa eli riitojen nähtiin kuuluvan restoratiivisuuden ja MiniVerson yhteyteen. Koska useissa vastauksissa näiden kohdalla luki ”Lasten välisissä riidoissa”. Restoratiivisuus on arvopohja ja MiniVerso on arjen työkalu varhaiskasvatuksen sovitte luun mutta näiden sisäistäminen tuloksissa ei näkynyt arjen tilanteissa siinä mittakaavassa kuin tutkijan oletuksena oli. Restoratiivisuus yhdistettiin osallisuuteen:

Lapsen osallisuus lähtökohtana kaikkeen. Menetelminä havainnointi, puhepiirit, haastattelut, pedagog. dokumentointi, perusvuorovaikutus.

Lapset saavat osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen useassa kohdassa päivää, esim. leikin valinta tai kaverin valinta.

Yhdessä vastauksessa tuli näkyväksi restoratiivisuuden arvopohja, se että se ei ole vain ristiriitatilanteiden ratkaisija vaan arjen arvopohja. Kohtaaminen on restoratiivisuuden peruslähtökohta ja se tuli esille viidessä vastauksessa, joissa sitä käytettiin päivittäisessä työssä niin lapsia kuin aikuisia kohtaan. Vastauksissa ohuesti näkyi tunne ja eettiset asiat. Muutama vastaus ilmensi syvempää merkitystä, yhteydenottojen tärkeyttä lapsen kasvussa, tunteiden hyväksyntää, eettisyyttä ja sanoittamista. Restoratiivisuus näkyi keskusteluna lapsien kanssa ja aitona kiinnostumisena myös aikuisten kohdalla.

10 vastausta toivat esille kiireen, joka ilmeni henkilökunnan vähäisellä määrällä ja resursseilla, eri tahojen vaatimuksilla sekä kehittämisen näkökulmasta toivottiin lisää henkilökuntaa, jotta ehtisi sovittaa lasten riitoja. MiniVerson käytön ja kehittämisen kohdalla esille tulivat käytännön prosessin hankaluus. Sopotaulut ja kirjalliset sopimukset eivät ole käytössä. Koulutusta ei ole ollut tarjolla riittävästi eikä tiedetä, järjestetäänkö sitä enää. Varsinainen materiaali ei ole ollut käytössä eikä kaikki olleet käyneet MiniVerso koulutuksessa mutta kertoivat sen sijaan käyttävän restoratiivisuutta työssä.

Enemmän aikaa lapselle & yksilölliselle vuorovaikutukselle -> Lisää aikuisia!!

Toivoisin lisää valmiuksia huomioida työkavereiden tarpeita paremmin.

Välillä restoratiivinen menetelmä vaatisi jossain tilanteissa lisää aikuisia, mutta sitä ei vain ole tarpeeksi, kun päivässä on tietynlainen struktuuri ja ne muutkin lapset, jotka tarvitsevat aikuista.

Lastentarhanopettajat vastasivat erilaisin esimerkein, kuinka he käyttävät restoratiivisuutta työssään sekä kuinka he käyttävät MiniVersoa. Tilanteita, joissa tätä sovellettiin, olivat lasten riitatilanteet, joissa toinen lapsi oli vienyt toiselta lapselta lelun tai satuttanut toista lasta. Restoratiivisuuden osalta tavoitteet, joihin vastausta ei saatu tai saatiin ohuesti, olivat eheyttäminen, sosiaalisten taitojen tukeminen ja vastuunoton opettaminen. Peruslähtökohtiin, joihin vastauksia tuli kattavasti, olivat kohtaaminen, kuunteleminen, vuorovaikutus, dialogi ja yhteiset ratkaisut.

Lastentarhanopettajien vastauksista ilmeni, että suurin osa lastentarhanopettajista tietää, että ristiriitatilanteissa tulisi soveltaa ja osa sovelsikin MiniVersoa tai restoratiivisuutta mutta vastauksissa tuotiin myös esille, ettei joka tilanteessa ehditä käyttämään sovittelua. Lasten välillä tulee riitaa, joka johtaa tai alkaa erilaisella väkivallalla. Fyysisen väkivallan sijasta on myös kiusaamista ja leikistä poisjättämistä.

7.3 Restoratiivisuuden kehittäminen

Restoratiivisuus yhdistettiin osallisuuteen, jota on tutkimuksessa käsitelty ja joka restoratiivisin menetelmin mahdollistuu. Lasten haastatteluissa syvennyttiin tunteisiin, tarpeisiin, sosiaalisiin taitoihin ja eettisyyteen. Tutkimuksen mukaan MiniVerso toteutuu osittain, ja restoratiivisuus nostetaan osallisuuden perustaksi. Kuunteleminen ja kohtaaminen ovat sovittelun kulmakiviä. Restoratiivisuuden vastakohtana voidaan pitää rangaistuksia ja pelko rangaistuksista istuu ihmisissä tiukassa. Tämä lisää anteeksipyyttämistä tilanteen ratkaisemiseksi. Olisi tämän tutkimuksen valossa hyvä kiinnittää huomiota kehittämiseen ja anteeksipyyttämisen ja saamisen tärkeyden sijasta vielä enemmän tunteiden, tarpeiden, sosiaalisten taitojen, ihmisten välisten suhteiden eheyttämisen ja vastuunoton huomioimiseen. Vastuunotto rakentuu luottamuksesta.

Osa lapsista koki, ettei aikuinen ole lähellä riitatilanteessa. Haastattelun perusteella ei selviä seurasiko aikuinen lasten tilannetta etäältä. Henkilökunnan erityisesti lastentarhanopettajien läsnäolo voisi tulla näkyväksi sanoittamisen avulla. Lasten vastauksista voidaan todeta aiheesta, kuinka riidat sovitaan, ettei riitojen sopimisen säännöt olleet heille riittävän tuttuja.

Osallisuutta ja restoratiivisuutta haluttiin kehittää pysähtymällä lasten asioihin enemmän, ottamalla lapset enemmän osalliseksi toiminnan suunnittelua ja päätöksen tekoa sekä kehittämällä aikuisten kesken restoratiivisuutta. Aikuisia toivottiin lisää ryhmiin ja resursseja sovitella lasten riitoja.

Miten MiniVersoa tulisi kehittää 12 lastentarhanopettajan mielestä henkilökunnan lisäämisen lisäksi? Kuvia, sarjakuvia ja piirtämistä ehdotettiin välineeksi toteuttaa MiniVersoa haastavissa tilanteissa, joina pidettiin S2 eli suomi toisena kielenä lapsien sovittelutilanteet ja erityistä tukea tarvitsevien taitojen tukeminen. Useissa vastauksissa todettiin sovittelun onnistuvan suomen kieltä puhuvien kanssa ja riittävät vuorovaikutustaidot omaavien kanssa. Kielitaidottomuutta pidettiin haasteena MiniVerson käytölle.

Tutkimus toi avointa ja rehellistä kehittämisenäkökulmaa. Kehittämisideoita tuli esille vastauksissa ja ottamalla ne huomioon voidaan MiniVersoa kehittää jatkossa kaikkien käyttämäksi toimintamalliksi. Seuraavassa lastentarhanopettajan vastauksessa on hyvät ohjeet, kuinka riitatilanteen voi käyttää hyväksi oppimistapahtumaksi.

Restoratiivisuus näkyy työssäni päivittäin. Päivän aikana tulee paljon tilanteita, joissa lapset tarvitsevat avukseen aikuista selvittelemään lasten välisiä ristiriitoja. esim. 2 tyttöä oli leikkimässä poneilla. Tytöille tuli erimielisyyttä siitä, kun olivat halunneet Saran ponin itsellensä. Tytöt eivät pystyneet ratkomaan riitaa keskenään vaan tähän oli aikuisen puuttettava. Lähdimme yhdessä miettimään mitä tilanteessa tulisi nyt tehdä. Esitin lapsille kysymyksiä viitaten tilanteeseen, miten asia nyt ratkaistaan. Tytöt kertoivat, että voisi leikkiä ponilla vuorotellen, mutta päätyivätkin siihen ratkaisuun, että tämä kyseinen poni jäi kokonaan leikin ulkopuolelle. Kyseessä olivat 5-vuotiaat tytöt. Restoratiivisessa työskentelytavassa on tärkeää huomioida lapsen ikä ja valmiudet vertaissovittelumenetelmää käytettäessä. Kysymykset ja yhteinen pohdinta tulee olla sellaista, jota lapsi varmasti ymmärtää. Jollain lapsilla sosiaaliset taidot eivät ole vielä tarpeeksi kehittyneet niin apuna voi käyttää esim. piirtämistä ja kuvia. Restoratiivisessa työskentelytavassa on hyvä tuntee/tietää myös lapsen kehitystaso/pulmat.

Vastuunotto ja sen opettaminen ei näkynyt tutkimuksessa. Nähtiin lasten välisten yhteydenottojen tärkeys muttei tuotu esiin vastuun opettamista. Lastentarhanopettajan vastuu nähtiin yhdessä vastauksessa kiusaamiseen puuttumisena. Restoratiivisuuden arvojen säilyminen ja lujittuminen varhaiskasvatukseen arkeen vaatii reflektointia, rohkeutta ja avoimuutta, omia rajoja unohtamatta ja tiimin avointa asioiden kehittämistä.

Kehittämisessä tärkeää on ensin tunnistaa ristiriitatilanteiden moniulotteisuus ja sen taustalla olevat asiat, joihin restoratiivisilla arvoilla ja MiniVersion avulla voidaan vaikuttaa. Lasten ristiriitatilanteisiin vaikuttavat mm lasten tunteet, sosiaaliset taidot, vuorovaikutus taidot, tarpeet ja vastuuttaminen. Mihin kehittämisalueisiin voisi jokainen vaikuttaa omalla toiminnalla, mihin esimiestyössä voidaan vaikuttaa entä rakenteisiin ja resursseihin vaikuttamisen mahdollisuudet? Osaan kehittämisideoista voi vaikuttaa omalla toiminnalla, osaan tarvitaan esimiehen ja tiimin tukea. Yhteisten arvojen lisäksi tarvitaan yhteiset pelisäännöt, jotta johdonmukainen toiminta on mahdollista. Tutkimus toi esiin useamman kehittämisenäkökulman ja näitä tulisi rohkeasti tarkastella. Lasten haastattelu toi esiin anteeksipyyttämisen eikä useiden eri MiniVersion pelisääntöjen tarkastelun perusteella löydetty yhteyttä sen laajaan käyttöön. Lasten haastattelun analyysissä tarkasteltiin MiniVersion toimintamallin käyttöä ja kuinka restoratiivisuus toteutuu tunteiden, tarpeiden, riitojen sopimisen näkökulmasta. Käytännön kokemus osoittaa tutkimuksen valossa, ettei MiniVersoa haastattelujen perusteella käytetä johdonmukaisesti lasten riitatilanteissa vaan anteeksipyyttämällä päästään pois tilanteesta. Lasten haastattelun tärkein havainto oli anteeksipyyttämisen merkittävyys. Lastentarhanopettajien haastatteluissa esiin nousi kiire ja resurssien puute syynä siihen, ettei MiniVersoa aina käytetä. Arvopohjaa ja menetelmää syventämällä ja yhteisten pelisääntöjen avulla kehittämistä on vielä.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Riidat ovat hyviä oppimisen tilanteita, joissa voidaan toteuttaa varhaiskasvatuksen perusteita. MiniVerso työkalun pelisäännöissä ja varhaiskasvatuksen perusteissa toistuvat lapsen arvostava ja kunnioittava kohtaaminen. MiniVerso auttaa kasvattajaa lasten osallisuudessa tukemiseen ja tilanteiden havainnollistamiseksi oppimistilanteiksi. Yhdessä kasvattajan kanssa opitaan ristiriitatilanteissa tärkeitä vuorovaikutustaitoja, tunnetaitoja, sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Ilman pelkoa rangaistuksi tulemisesta tai häpeästä. Lastentarhanopettajan tuki näissä tilanteissa on tärkeää ja merkityksellistä. Alun teoriassa kävi ilmi, että jos lapsi jätetään selviämään yksin, niin vahvin usein voittaa eikä vahvin aina ole viisain.

8.1 Anteeksipyyttäminen on hieno taito muttei vielä sovittelua

Miten restoratiivisuus toteutuu lasten vastauksissa MiniVerso-menetelmän avulla? Lasten vastauksista ei ilmene, että sovittaessa riitoja käytettäisiin johdonmukaisesti MiniVersoa ja lisäksi lasten osallisuus jää näissä tilanteissa ohueksi, koska lapsen mukana olo riitojen sovittelussa on olennainen asia. Lapset kertovat riitojen sopimisesta yhteneväisesti, että niissä pyydetään anteeksi. Restoratiivisuudesta ja MiniVerson toimintatavasta lasten haastattelusta ilmenee, ettei se ole heille tuttua ja anteeksipyyttäminen on säännönmukaista.

Jatkossakin leikin myötä tapahtuva oppiminen saisi sisältää yhä enemmän arvostavaa kohtaamista, arjessa sosiaalisten taitojen opettelu, vastuunottamista ja tilanteiden eheyttämistä aikuisen johdolla tilannetta edeltäneelle tasolle. Lapset toivat esiin leikin, nimesivät monta eri tunnetta ja osaavat ajatella tilanteita niin, että tuovat esiin kokonaiskuvan tilanteesta vielä riitaa seuraavinakin päivinä. Leikki on lapsille luontainen tapa ottaa muut lapset huomioon ja he ehdottivat, että lapset voisivat leikkiä yhdessä. Riidan aiheuttamat monimutkaisetkin tunnekokemukset voisi tuoda esiin sanottamalla lapselle monenlaisia tunteita. Lapset toivat esiin kurjan ja pahan olon tunteen. Riidassa lapsella voi olla monia muitakin tunteita, joita jo tämän ikäisille lapsille voi ymmärrettävästi sanoittaa.

Varhaiskasvatuksen perusteissa tuodaan esiin tunteiden käsittelemisen tärkeyttä. Kun lastentarhanopettaja on lapsen tukena ristiriitatilanteissa ja opettaa niiden itsenäiseen ratkomiseen, lasta autetaan selviämään elämässä rakentavasti. Lapsi oppii yhdessä kasvattajan kanssa tekemään eettisesti oikeita valintoja ja ratkaisemaan tilanteita kestäväällä tavalla. Lapsia tulee auttaa tunteiden käsittelyssä, ilmaisemisessa ja itsesäätelyssä. Nämä taidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Kasvattajan tehtävänä on myös ohjata kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa. (OPH, 2016, s. 23.)

Riitatilanteet voidaan nähdä myös eettisen oppimisen paikkoina. Eettisen ajattelun taitoja voidaan tukea pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä (OPH 2016, 43). Riitatilanteista kehitytään sosiaalisesti ja opitaan autonomiaa, toisten hyväksymistä ja tilanteet vaikuttavat siihen, miten lapsi oppii näkemään itsensä suhteessa muihin ihmisiin. Riidoilla on myös vaikutusta ystävyys-suhteiden muodostumisessa, ylläpitämisessä ja kehittymisessä. (Helenius jne., 2001, s. 119.)

Pelkkä anteeksipyyttäminen ei vielä riittävästi korjaa tilannetta. Voi olla, että joku lapsi toistuvasti joutuu tilanteisiin, joista pääsee anteeksipyyttämällä pois. Anteeksipyyttäminen ei eheytä eikä palauta riitaa osapuolille käsiteltäväksi eikä estä leimautumista. Aito katumus ei aina ole anteeksipyyttämistä. Sovittelussa tärkeää onkin aito katumus, molemminpuolinen ymmärtäminen, kunnioittaminen ja tilanteen tasapainottaminen.

8.2 Restoratiivisuus yhdistyi osallisuuteen

Mitä lastentarhanopettajat sitten kertoivat restoratiivisuudesta ja MiniVerson toimintatavasta, sen tavoitteista ja toteutumisesta? Restoratiivisuus näkyi lastentarhanopettajien työssä lasten osallisuuden mahdollistamisella, kuuntelemalla lasta ja antamalla lasten osallistua päätöksen tekoon, leikkien ja kavereiden valintaan muttei tuo esiin sitä, että arvopohja olisi sisäistetty kokonaisuudessaan, koska restoratiivisuus on aiemman teorian valossa muutakin kuin osallisuutta, kuuntelua ja leikin valintaa. Menetelminä tuotiin esille puhepiirejä, haastatteluja, havainnointia ja yhteisten ratkaisujen hakemista arkisiin valintoihin. Nämä liittyvät kiinteästi osallisuuteen ja kyselylomakkeen perusteella restoratiivinen arvopohja on lähinnä osallisuuden mahdollistamista.

Se, että osallisuus nähtiin vahvasti restoratiivisuus aiheisissa kysymyksissä vastauksena, on osaltaan rauhan säilymisen ehto. Vastavuoroisen ilmapiirin luominen, jossa lapsella on mahdollisuus osallistua päätöksiin ja ilmaista itseään, uskotaan edesauttavan työrauhan säilymistä (Holopainen ym., 2009, s. 51). Ei siis ole kovin huolestuttavaa, että vastauksissa nousi teemaksi osallisuus.

Varhaiskasvatuksen yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja muutokseen kuuluu olennaisena osana arviointi ja kehittäminen. On tärkeää, että koko yhteisö sitoutuu yhteisiin tavoitteisiin, jotka edistävät arvopohjan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin arviointi ja ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat osa kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen edellytyksenä on, että varhaiskasvattajat ymmärtävät oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Oppivassa ja kehittyvässä yhteisössä on aina tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille sekä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Oppimista edistää oman arvioinnin

lisäksi myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksista saadun tiedon hyödyntäminen. (OPH 2016, s. 28–29.)

Lastentarhanopettajien vastauksissa pyrittiin käyttämään MiniVersoa lasten ristiriitatilanteissa, vaikka materiaali ei ollut käytössä tai sopimuksia ei kirjattu, niin siitä huolimatta sitä sovellettiin. Yksinkertaisimmillaan MiniVersion selkeä toimintamalli on toisen kunnioittamista ja lapsien kohtaamista riitojensa omistajina ja ratkaisijoina. Malliin kuuluvat kuvakortit, pelisäännöt, tarinat, ratkaisut, sovinto ja seuranta. Näihin tulokset eivät antaneet vastausta, joten toimintamallin selkeä käyttäminen jää ohueksi. Osa lastentarhanopettajista oli ottanut tämän käyttöön arjen työkaluksi sovittaen sen työympäristön vaatimuksiin kiireenkin keskellä. Osa vastasi, ettei käytä MiniVersoa mutta käyttää restoratiivisuutta, voidaan todeta, että toimintamallia osittain pyritään noudattamaan varhaiskasvatuksen yksikössä.

8.3 Sovitteluun sitoutuminen

Opinnäytetyössä on tuotu esiin riitatilanteen valjastaminen oppimisen paikaksi, jolloin asenteiden muuttaminen ja toimintakulttuurin muutos vaativat uuden oppimisen ja pedagogisen näkökulman avaamista myös arjen hankaliinkin tilanteisiin. Lastentarhanopettajien vastauksissa saaduissa tuloksissa saatiin selville, että lastentarhanopettaja havainnoi ja ottaa lapset mukaan toimintaan. Lasten osallisuus nähtiin tärkeänä vastauksissa.

Tietyissä tilanteissa lapset kykenevät ratkaisemaan riitojaan ilman aikuisen apua. Kasvattajan tulisi malttaa mielensä ja olla puuttumatta tilanteeseen ja pyrittävä seuraamaan mitä todella tapahtuu. Jos tilanne on päässyt muuttumaan kriisiksi asti, kasvattajan tulee puuttua tilanteeseen rauhoittamalla tilanne. (Helenius jne., 2001, s. 129.) Miksi on tärkeää, että lastentarhanopettaja herkällä korvalla kuulee, näkee ja havainnoi tilanteita? Varhaiskasvatuksen perusteet edellyttävät henkilöstöltä ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia (OPH, 2016, s. 38). Yhtenä tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä (OPH, 2016, s. 47).

Opinnäytetyöllä on tuotu esiin kohtia, joista halutaan oppia ja keskustella. Pedagogisena tilanteena riidat tulee hyödyntää käymällä ne yhdessä läpi. Lapsilta voitaisiin näissä tärkeissä oppimistilanteissa pyytää erilaisia tarinoita ja ratkaisuja, malliesimerkkejä kuinka riita on saatu loppumaan ja palautettua tilanne ennalleen ja jonkin ajan kuluttua lapsia voisi haastatella kuulumisista ja onko samat ristiriidat jatkuneet. MiniVersoon kuuluu olennaisena osana ratkaisujen ja sopimuksien seuranta mutta sitä ei tulosten perusteella päiväkodissa käytetty.

Monissa varhaiskasvatus yksiköissä on käytössä riitatilanteiden käsittely neuvottelemalla ja keskustelemalla. Tavoitteena on lisätä lasten ohjaamista selvittämään keskinäiset riitansa itsenäisesti. Käytännössä arjen tilanteissa tämä on välillä lähes mahdotonta ja kasvattajat pyrkivätkin ratkaisemaan riidat jo ennen niiden kriisiytymistä sekä jo ennaltaehkäisemään niiden syntyminen. Ongelmana liian nopeassa tilanteeseen puuttumisessa on, etteivät lapset opi taitoja, joita tarvitaan riitojen ratkaisemisessa. (Helenius, ym., 2001, s. 122.) Opinnäytetyön osoittama sovittelumenetelmä ja restoratiivisuus on aikuisen läsnäoloa ja tilanteeseen lähtemistä sovittelijan roolissa. Sovittelu on eri asia kuin väliintulo tai nopeasti tilanteeseen puuttuminen, ellei kyseessä ole väkivallan ja vahingon suurempi estäminen. Sen jälkeen tulisi soveltaa sovittelumenetelmää ja antaa lapselle mahdollisuus oppia, eheytyä ja korjata tilanne.

Erilaisia vahvuuksiin, positiiviseen kasvatukseen ja tunteiden sääntelyyn perustuvia menetelmiä on varhaiskasvatukseen monia. Jos yksi keino ei toimi, olisi hyvä pohtia myöhemmin mikä toimi ja mikä ei ja miksi. OPH:n julkaisussa Työrauha tavaksi (2009, s. 49) esitettiin, että opettajan antama molemmin puolinen luottamus ja arvostus edistää työrauhaa. Liian tiukka kuri ja rangaistuskulttuuri voivat haitata lapsen itsehallinnan kehittymistä. Luottamus ja vastuunantaminen heijastuvat lapsien vastuullisena käytöksenä. Oletuksena voidaan pitää, että mitä enemmän työntekijät reflektioivat omaa osaamistaan ja itseään, sitä paremmin sovittelu menetelmänä onnistuu. Jotta voidaan opettaa lapsia, täytyy ensin hallita opetettu asia itse. (Holopainen, P., Järvinen, R., Kuusela J. & Packalen, P., 2009, s. 49.)

Opettaja ei voi käyttää työssään vain menetelmiä menemättä niihin syvemmin, etsimättä merkityksiä. Ymmärrys vaatii tarkkailemista, mielikuvia, merkityksien etsimistä, reflektiota ja kokemuksen refleктоimista. Reflektointi auttaa motivaation ja itsetuntemuksen lisäämisessä. Reflektion hyötyinä ovat laajempi oppiminen, arvojen ja uskomuksien tiedostaminen. Kokemuksen sisäistäminen vaatii tiettyjen kysymyksien esittämistä itselle kuten mitä tapahtui ja miltä minusta tuntui, mitä minä välttelin ja miksi? Tuloksena on uusia näkökulmia, sitoutumista ja muutosta. (Nissilä, 2007, s. 406–407.)

Kiireeseen liittyen arki on täynnä opettajan ja lapsen toiveiden ja tavoitteiden yhteensovittamista ja erilaisia neuvotteluja. Kaikista asioista ja koko ajan ei voida sopia, jolloin tarvitaan opettajan auktoriteettia määrittämään toimintatavat. Sääntö, ellei opettaja johda tilannetta, sen tekee joku lapsista tai lapsiryhmä, sopii myös varhaiskasvatukseen. (Holopainen, Järvinen, Kuuseja & Packalen, 2009, s. 50.)

Tasa-arvoisen ja osallistavan ympäristön luomiseksi olisi tärkeää, että varhaiskasvatuksessa kaikki sitoutuvat käyttämään yhdessä sovittuja menetelmiä. MiniVerson avulla voidaan päästä eteenpäin perinteisestä opettaja-lapsi rakennelmasta. Kun lapsia on paljon ja kasvattajat joutuvat hallitsemaan yhä isompia lapsiryhmiä, on vaarana, ettei menetelmiä käytetä.

Lisäksi tilanteet muuttuvat nopeaa ja niitä on päivän aikana paljon. Mini-Verso luo työkalun sitouttaa lapsia vastuunkantamiseen ja osallisuuteen opettamalla heille oikein tavan rauhoittaa ja sopia tilanteita. Sanoittamalla lapsille ja oppimalla yhdessä tilanteista, jotka ovat vaikeita itse kullekin, opetamme lapsille sosiaalisuutta ja tunnetaitoja.

Varhaiskasvatus ympäristön tulee ennen kaikkea olla turvallinen ja tasa-arvoinen. Lapsi, jolla on vähemmän taitoja sosiaalisuudessa tai enemmän haasteita tulee kohdata myös tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti, ilman pelkoa rangaistuksista. Tähän pystytään refleктоimalla ja keskustelemalla. Olemme kaikki uuden edessä samaan aikaan. Uudet varhaiskasvatusta ohjaavat lait, tutkimustulokset ja menetelmät tulevat yleensä kaikille yhtä aikaa uutena. Tukemalla toista kasvattajaa, luomalla avoimen ilmapiirin, voimme reflektoida itseämme ja peilata itseämme myös ilman pelkoa.

8.4 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja avata restoratiivisuuden toteutumista ja tulokset olivat tutkimuksen teoriapohjan kannalta yllättäviä. Aiempien tutkimuksien ja tämän tutkimuksen tulokset ovat linjassa kiireen ja resurssipulan osalta, monikulttuurisuuden osalta, kun yhteinen kieli puuttuu, epä johdonmukaisena sovittelun käyttämisenä ja riittävän sitoutumisen puuttumisena. Tulokset ovat näiltä osin hyvin samankaltaisia.

Kun lasten haastattelussa osattiin kertoa tapahtuneesta riidasta, aloin tutkijana pohtia oliko tämä lapsille kuitenkin tuttu tapa kommunikoida riitojen yhteydessä eli olisiko riitatilanteen kuvaaminen ollut opittua ja näiltä osin tukenut sovittelun käyttöä riitatilanteissa. Anteeksipyyttämisen toistuminen kuitenkin kallistaa pohdinnan niin, että lapsille se on säännönmukainen tapa toimia. Aito vastuunotto ja tilanteen läpikäyminen jää tutkimustulosten varassa lasten vastauksien varaan. Lastentarhanopettajien vastauksista nousi ajatus, että osa on hyvin oppinut tämän menetelmän ja osalle se on vieras. Tätä asiaa olisin halunnut tutkijana avata enemmän ja kysyä lastentarhanopettajilta kuinka sitoutuneita he ovat menetelmää käyttämään ja miksi se on heistä tärkeää sekä miten monikulttuuristen ja puhumattomien lasten kanssa riita-asiaa käydään läpi. Varhaiskasvatuslaki velvoittaa hyvän kasvatuksen ja kehityksen tukemisen kieleen, uskoon ja kulttuuriin katsomatta. Mistä kiireen tuntu tulee ja onko sille mitään tehtävissä, jos sitä ei refleктоimalla ja apua pyytämällä sekä asioihin vaikuttamalla saada loppumaan. Kiireen hallitsemiseksi on menetelmiä ja ajattelutapoja eikä aika kulu kiirehtimällä sen hitaampaa.

Lisäkysymyksiä lapsille olisi voinut olla enemmän lapsilähtöisesti. Haastattelutilanne pyrittiin pitämään lapsille sopivana mutta lapset eivät aina kyenneet tuottamaan aineistoa aikuislähtöisesti tehdyille kysymyksille. Osa kysymyksistä oli lapsille vaikeita. Lapset toivat esiin kokemuksiaan ja tunteitaan haastattelun aikana. Haastattelun kysymykset tukivat tutkijan ta-

paa ajatella, joten ne olivat aikuislähtöisiä alun perin. Kiinnostus lasten riidoista tuottamaan materiaaliin syveni ja lapset halusivat puhua aiheesta. Tätä aihetta voisi jatkossa tutkia lisää ja antaa rohkaisua seuraaville tutkijoille ottaa lapsia mukaan tutkimukseen. Tutkimuksen osalta haasteena oli saada lapsilta johdattelematta materiaalia. Lapset saivat toisiltaan tukea tilanteessa ja olivat rennosti. Lapset halusivat kertoa ristiriitatilanteista ja niiden sisällön arvo nousi tutkimusta rakennettaessa. Jo lapsen alkaessa kertoa riidan sisältöä tutkija rauhoittui kuuntelemaan ja lapset vapaasti jatkoivat kertomustaan.

Lasten avautuminen oli tutkimuksen hienoimpia kohtia ja lastentarhanopettajien vastausprosentti yllätti myös hyvin positiivisesti ja vaikutti koko tutkimuksen luotettavuuteen nostavasti. Tutkimuksen jälkeen on hyvä pohtia yhdessä varhaiskasvatuksen henkilökunnan kanssa, millaisiin jatko toimenpiteisiin yhdessä halutaan osallistua ja kuinka menetelmän sisäistämistä ja siihen sitoutumista voitaisiin tukea.

Opinnäytetyö on edistänyt tutkijan työelämään pääsyä ja opettanut paljon sovittelusta ja restoratiivisuudesta. Aiheen valinta Hämeenlinnan kaupungin tutkimusaiheista osoittautui sekä minua että varhaiskasvatuksen yksikköä opettavaksi aiheeksi ja edistää sovittelun sekä restoratiivisuuden juurtumista varhaiskasvatukseen.

LÄHTEET

Chapman, T., Gellin, M., Aertsen, I. & Anderson, M. (2015). *Protecting Rights, Restoring Respect and Strengthening Relationships: A European Model for Restorative Justice with Children and Young People*. Belgium: International Juvenile Justice Observatory.

Finto, (n.d.) Viitattu 24.4.2018 Restoratiivinen oikeus. <http://finto.fi/ysa/fi/page/Y164207>

Gellin, M. (2011). *Sovitaan koulussa*. Juva: Ps Kustannus.

Gellin, M. (2011). "Lapsikin osaa sovittaa." *Minkäläistä oppimista koulujen restoratiivinen toiminta tuottaa? Artikkelit tutkimuksen tuloksista*. Pro Gradu. Lapin Yliopisto.

Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (2007). *Lasten ja nuorten kunta*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Helenius, A., Karila, K., Munter, H., Mäntynen, P. & Siren-Tiusanen, H. (2001). *Pienet päivähoitossa: Alle kolmevuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita*. Juva: Bookwell Oy

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2007). *Tutki ja kirjoita*. 13. uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, S. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Holopainen, P., Järvinen, R., Kuusela J. ja Packalen, P. (2009). *Työrauha tavaksi. Kohtaaminen, toimintakulttuuri ja pedagogiikka koulun arjessa*. Opetushallitus. Helsinki: https://www.oph.fi/download/121557_Työrauha_tavaksi.pdf

Hujala, E. & Turja, L. (2016) *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. 3. päivitetty painos. Juva: Bookwell Oy/PS Kustannus.

Hölttä, T. & Korpela, S. (2013) *Sovittelu varhaiskasvatuksessa –miksi ottaa sovittelu käytännöksi?* Lapin Yliopisto.

Isotalo, P. & Nupponen, A M. (2008). *Puhutaan ja sovitaan -Koulusovittelun perusteita ja käytäntöä*. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Tampereen osasto ry. Tampere: Domus Print Oy.

Kauppila, R. (2011). *Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot*. 3. painos. Juva: Bookwell Oy.

Kauppinen, R., Sommers-Piironen, J., Vainio, J., Mäkelä, P., Vilmilä, F. & Kataja, E. (2013). *Lapsen ääni –tarina minulta*. Helsinki: Pelastakaa lapset ry.

Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Helsinki: WSOY.

Nissilä, S-P. (2007). *How can we learn from experiences? Ammatillinen kasvu Professional growth Professori Pekka Ruohotien juhla-kirja*. Toimittaneet Seppo Saari ja Tapio Varis. Tampereen yliopisto. Helsinki: Otavan kirjapaino Oy.

OPH. (2016). Viitattu 8.4.2018. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016*. Opetushallitus.

Oulasmaa, M. & Riihonen, R. (2013). *Ammattikasvattajan kielletyt tunteet*. Väestöliitto. Helsinki: Fram Oy.

Peltonen, A & Kullberg-Piilola, T. (2000). *Tunnekuksu & murkku. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Puolimatka, T. (2011). *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (2005). *Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. (2010). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Salonen, K. (2016). *Sovittelulla ratkaisut ristiriitoihin, MiniVerso päiväkodin arjessa*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu. 18.4.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016053110993>

SFF ry henkilökunnan opas, n.d. Viitattu 18.4.2018. *Suomen sovittelufoorumi ry. Verso. Henkilökunnan opas*. <https://www.avi.fi/documents/10191/112046/Maija+Gellin+03042013.pdf/b8ef61e7-db68-44e5-8218-05c36d4662de>

Tikkanen, J. (2017) *Miniverso – työmenetelmän käyttöönotto Herukka-Vaapukka päivähoitoyksikössä*. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Laurea Ammattikorkeakoulu. 18.4.2018. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201705046365>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.

www.finlex.fi. varhaiskasvatuslaki. Viitattu 5.4.2018.

Vertaisovittelu. (n.d.) Viitattu 20.4.2018. [http://www.ssf-ffm.com/vertais-
sovittelu/index.php?id=RESTORATIIVISUUS](http://www.ssf-ffm.com/vertais-
sovittelu/index.php?id=RESTORATIIVISUUS)

HAASTATTELULOMAKE LAPSILLE, 1. HAASTATTELURYHMÄ

Aluksi lapsien kanssa tehdään nimilaput. Lapsille on värityskuvia ja värikyynät. Lapsille on lopuksi mehua ja keksiä. Olen Sanna Al-Janabi. Mulla on kaksi lasta, kissa ja hamsteri. Mä olen koulussa ja teen sen takia teille haastattelun, josta mä sitten kirjoitan kirjan. Musta on mukavaa olla teidän kanssa täällä. Tuota että mulla on tuo kännykkä tuossa, joka nauhoittaa, niin sitä ei tarvitse jännittää. Se on sitä varten, että mä muistaisin mitä te kerrotte mulle sitten, kun mä kirjoitan sitä kirjaa. Mä en aio kertoa teidän vastauksia nimellänne kenellekään eli vanhemmat tai päiväkodin tädit ei voi tietää mitä te sanoitte täällä. Mulla on teille satu ja muutama kysymys siihen liittyen. Haluatteko olla mukana? Minä olen Sanna, kuka sinä olet? Onko sulla lemmikkejä?

Kuinka moni teistä tuntee tämän hiiren? Hiiri ei osaa lentää vaan kulkee kaverilta toiselle. Voit sanoa vuorollasi mutta ei ole pakko, hiiri voi mennä myös ohi. (Palaa vielä lopuksi ohittaneisiin.) No niin, kiitos. Aloitetaan haastattelu. Satu/Tarina: Tässä päiväkodissa eräänä päivänä lapset olivat ulkona ja leikkivät. Kunnes sitten yksi Kalle haukkui Villeä tyhmäksi. Tämän jälkeen Ville tönäisi Kallea.

Miltä tuntui? Villestä? Kallesta?

Mitä Ville tarvitsee? Entä Kalle?

Mitä Ville ajatteli kun Kalle haukkui sitä tyhmäksi?

Mitä Kalle ajatteli kun Ville tönäisi häntä?

Mitä sinä ajattelit, kun tämä tapahtui tai kuulit siitä?

Mistä heille tulisi hyvä mieli, Villelle ja Kallelle?

Mitä Ville tarvitsee? Mitä Kalle tarvitsee?

Miten tämä tulisi sinun/teidän mielestä ratkaista?

Miten riidat sovitaan?

Mitä voi luvata, ettei tämä haukkuminen ja töniminen enää toistuisi?

Lisäkysymyksiä: Onko tällainen puhepiiri? teille tuttu? Oletteko ennen olleet sopimassa riitoja ja kuinka siinä onnistuttiin? Oletko ollut mukana tällaisessa tilanteessa ja mitä silloin tapahtui, mitä olisi pitänyt tapahtua, mitä koit, miltä se tuntui, mitä sinä tarvitsit siinä tilanteessa?

Mitä lapset kertovat rangaistuksista, antaako joku päiväkodissa rangaistuksia, jäähyjä tai ottaa lelut pois, jos niillä ei osata leikkiä, ja jos antaa niin millaisia, miltä se tuntuu, kun aikuinen tulee ja käskee? Joudutko sä päiväkodissa jäähyille? Mitä aikuinen tekee kun tulee riitaa?

Kerron, että lapset auttoivat minua paljon ja minulle tuli tästä hyvä olo. Olisiko toiveita mitä haluaisitte tehdä tämän jälkeen? Voisimme syödä keksiä ja mehua. (Tämä on haastattelun lopetus)

HAASTATTELULOMAKE LAPSILLE, 2. HAASTATTELURYHMÄ

Aluksi lapsien kanssa tehdään nimilaput. Lapsille on värityskuvia ja värikytät. Lapsille on lopuksi mehua ja keksiä. Olen Sanna Al-Janabi. Mulla on kaksi lasta, kissa ja hamsteri. Mä olen koulussa ja teen sen takia teille haastattelun, josta mä sitten kirjoitan kirjan. Musta on mukavaa olla teidän kanssa täällä. Tuota että mulla on tuo kännykkä tuossa, joka nauhoittaa, niin sitä ei tarvitse jännittää. Se on sitä varten, että mä muistaisin mitä te kerotte mulle sitten, kun mä kirjoitan sitä kirjaa. Mä en aio kertoa teidän vastauksia nimellänne kenellekään eli vanhemmat tai päiväkodin tädit ei voi tietää mitä te sanoitte täällä. Mulla on teille satu ja muutama kysymys siihen liittyen. Haluatteko olla mukana? Minä olen Sanna, kuka sinä olet? Onko sulla lemmikkejä?

Kuinka moni teistä tuntee tämän hiiren? Hiiri ei osaa lentää vaan kulkee kaverilta toiselle. Voit sanoa vuorollasi mutta ei ole pakko, hiiri voi mennä myös ohi. (Palaa vielä lopuksi ohittaneisiin.) No niin, kiitos. Aloitetaan haastattelu. Satu/Tarina: Tässä päiväkodissa eräänä päivänä olimme sisällä ja olimme juuri syöneet kaikki yhdessä aamupalaa. Aamupalaksi oli ollut puuroa ja leipää maidon kanssa. Kaikki lapset siirtyivät aamupalan jälkeen kukin omiin lempileikkeihinsä. Anna lähti etsimään omia ponejaan loke-rosta ja Matti alkoi hyppiä. Matilla oli ilmeisesti tarkoituksena vain hyppiä eri tavoin. Sitten Anna aloittaa leikkensä mutta se sotkeutuu, kun Matti hyppii. Anna lyö Mattia selkään. Matti ottaa Annan ponit.

Miltä tuntui? Annasta? Matista?

Mitä Anna tarvitsee? Entä Matti?

Mitä Anna ajatteli, kun Matti sotki ponileikin? Mitä Anna ajatteli kun löi?

Mitä Matti ajatteli, kun Anna löi häntä? Miksi Matti otti Annan ponit?

Mitä sinä ajattelit, kun tämä tapahtui tai kuulit siitä?

Mistä heille tulisi hyvä mieli, Annalle ja Matille?

Mitä Anna tarvitsee? Mitä Matti tarvitsee?

Miten tämä tulisi sinun/teidän mielestä ratkaista?

Miten riidat sovitaan?

Mitä voi luvata, ettei tämä lyöminen ja ponien ottaminen enää toistuisi?

Lisäkysymyksiä: Onko tällainen puhepiiri? teille tuttu? Oletteko ennen olleet sopimassa riitoja ja kuinka siinä onnistuttiin? Oletko ollut mukana tällaisessa tilanteessa ja mitä silloin tapahtui, mitä olisi pitänyt tapahtua, mitä koit, miltä se tuntui, mitä sinä tarvitsit siinä tilanteessa? Mitä lapset kertovat rangaistuksista, antaako joku päiväkodissa rangaistuksia, jäähyjä tai ottaa lelut pois, jos niillä ei osata leikkiä, ja jos antaa niin millaisia, miltä se tuntuu, kun aikuinen tulee ja käskee? Joudutko sä päiväkodissa jäähyille? Mitä aikuinen tekee, kun tulee riitaa?

HAASTATTELULOMAKE LAPSILLE, 2. HAASTATTELURYHMÄ

Kerron, että lapset auttoivat minua paljon ja minulle tuli tästä hyvä olo. Olisiko toiveita mitä haluaisitte tehdä tämän jälkeen? Voisimme syödä keksiä ja mehua. (Tämä on haastattelun lopetus)

Huoltajan suostumislomake lapsen haastattelulle

Kysyn teiltä suostumusta opinnäytetyöni haastatteluosioon, jossa haastattelen lapsia.

Olen Sanna Al-Janabi ja opiskelen Hämeen Ammattikorkeakoulussa sosionomiksi. Teen opinnäytetyötäni lapsenne päiväkodissa. Tutkimusaiheenani on, miten sovittelu toteutuu kasvatustyössä. Case töinä teetän pienissä lapsiryhmissä MiniVerso aiheeseen sopivia tehtäviä. Tutkimuksen aikana olen paikalla yksikössä, havainnoin ja tuen tutkimukseen osallistumista.

Haastattelut tehdään pienissä ryhmissä 4-6-vuotiaille lapsille. Kerään aineiston nauhoittamalla ja kirjaamalla lyhyitä muistiinpanoja. Kysymykset lapsille ovat helppoja ja heitä osallistavia. Lapsi saa myös itse halutessaan kieltäytyä osallistumisesta tutkimukseeni. Tutkimukseni ei vaadi päiväkodilta tai teiltä huoltajilta resursseja ja olen enemmän kuin kiitollinen saadessani tutustua lapsiinne. Olen kirjoittanut vaitiolovelvoitteen eikä tutkimuksessa tule esiin lasten nimiä tai heidät tunnistavia asioita. Olen saanut tutkimusluvan Hämeenlinnan Kaupungilta.

Ystävällisin terveisin

Sanna Al-Janabi

Lapseni nimi _____

Saa osallistua tutkimukseen

Ei saa osallistua tutkimukseen

Huoltajan allekirjoitus _____